

VILNIAUS UNIVERSITETAS  
TEISĖS FAKULTETAS  
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA

Basijokaitės Silvijos  
Teisės Fakulteto  
Dieninio skyriaus  
V kurso studentės

MAGISTRO DARBAS

**NARKOMANIJA : PAPLITIMO TENDENCIJOS IR PREVENCIJOS ASPEKTAI**

**( DRUG ADDITCION : THE SPREAD OF TENDENCY AND THE ASPECTS OF PREVENTION )**

Darbo vadovė doc.dr. I. Michailovič

Recenzentas lekt.dr. A.Čepas

Vilnius 2007

## Turinys

Įžanga.....	3
<b>I Narkomanija</b>	
1.1 Narkomanijos ir narkotinių medžiagų samprata.....	7
1.2 Narkotinių medžiagų vartojimo priežastys.....	11
1.3 Narkotinių medžiagų rūšys ir poveikis.....	12
1.3.1 Psichiką stimuliuojančios medžiagos.....	13
1.3.2 Psichiką slopinančios medžiagos.....	15
1.3.3 Haliucinacijas sukeliančios medžiagos.....	15
1.4 Narkomanijos sukeltos problemos.....	16
1.5 Narkomanija ir nusikalstamumas.....	20
<b>II Narkomanijos paplitimas</b>	
2.1 Narkomanijos paplitimas bendroje populiacijoje.....	23
2.2 Narkomanija tarp paauglių ir gatvės vaikų.....	29
2.3 Narkotikai diskotekose ir klubuose.....	32
2.4 Narkomanija įkalinimo įstaigose.....	35
<b>III Narkomanijos prevencija</b>	
3.1 Narkomanijos prevencijos politika Lietuvoje.....	39
3.2 Šiuolaikinė pirminė prevencija ir jos ypatumai.....	44
3.3 Vaikų ir jaunimo narkomanijos prevencija.....	47
3.4 Individuali pagalba įgyvendinant prevencijos priemones.....	49
3.5 Tarptautinis bendradarbiavimas.....	53
Išvados ir pasiūlymai.....	60
Santrauka.....	63
Summary.....	64
Naudotų šaltinių sąrašas.....	65

## Ižanga

„Medžiagos, kurios daro poveikį mūsų smegenims, tokios kaip opijus ar marichuana žinomos ir naudojamos nuo seniausių laikų. Tačiau jų vartojimas pirmiausia buvo siejamas su buitinais arba religiniais papročiais ir tradicijomis ten, kur augo augalų, turinčių narkotinių savybių. Būtent tie regionai ir tapo pirmaisiais narkotikų vartojimo židiniiais: Pietryčių Azija (opijinės aguonos), Pietų Amerika (kokainas), Artimieji Rytai, Vidurinė Azija, Pietų ir Šiaurės Amerika, Šiaurės Afrika, Iranas, Pakistanas, Afganistanas, Indija (kanapės)“.<sup>3</sup>

Jei Rytų kultūroje narkotikai nuo seno buvo tradicijų, ypač religinių ritualų, dalis, tai Vakarų kultūrai narkotinių medžiagų vartojimas nebūdingas, tai gana naujas socialinis reiškinys. Europoje narkotikai pradėjo smarkiai plisti XX a. septintajame dešimtmetyje – su jais susijusi „gėlių vaikų“, hipių laikotarpio kultūra. Lietuvoje narkotikų vartojimas neturi senų tradicijų. Aguonos, kanapės nuo seno buvo žinomos kaip augalai, vartojami kulinarijoje, gana dažnai minimi lietuvių tautosakoje. Šiandien situacija pasikeitė, nes išgirdę kalbant apie šiuos augalus, pirmiausia pagalvojame apie narkotikus.

**Temos aktualumas.** Drąsiai galima sakyti, kad narkomanija - sparčiai plintanti globalinė problema, peržengianti bet kokias valstybės sienas, kelianti pavojų žmonių sveikatai, tarptautiniam bei nacionaliniam saugumui. Šiuo metu, pagal Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo centro duomenis, vartojančių narkotikus skaičius pasaulyje pasiekė 200 milijonų, kas sudaro beveik 4,5 procentus visos žmonijos.<sup>4</sup>

Asmenys, kurie piktnaudžiauja narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kenkia ne tik sau, bet ir visai visuomenei. Atsiranda problemų šeimoje, neretai skiriasi susituokusios poros. Taip pat piktnaužiavimas narkotinėmis medžiagomis bei jų apyvarta kelia nemažai problemų teisėsaugos institucijoms ir yra viena iš nusikalstamumo augimo priežasčių. Galiausiai, su narkotikais susiję reiškiniai kenkia ir tarptautiniams santykiams. Akivaizdu, jog narkomanijos reiškinys reikalauja vis platesnių tyrimų ir analizės būtinumo.

---

<sup>3</sup> Aleknavičiūtė G., Tamošiūnaitė R. „Narkotikai: priežastys, pasėkmės, vartotojai“  
<http://www.sociumas.lt/Lit/nr15/narkotikai.asp>; Žiūrėta : 2007 03 14

<sup>4</sup> World Drug Report 2004//United Nation Office for Drug Control and Crime Prevention. //Oxford 2004

Plintanti narkomanija yra viena aktualiausių šių dienų Lietuvos problemų. Socialiniai veiksniai, didelis pelnas, gaunamas iš narkotikų verslo, didėjanti narkotikų pasiūla bei paklausa lemia narkomanijos plitimą ir su tuo susijusį nusikalstamumą. Daugėja vartojančių narkotikus asmenų, ypač tarp jaunimo. Narkotinės medžiagos plinta laisvės atėmimo vietose, neteisėta narkotikų apyvarta užsiima organizuotos nusikalstamos grupuotės, plečiasi nusikalstamo pasaulio tarptautiniai narkotikų verslo ryšiai, neteisėtoje apyvartoje pastebimas pramoniniu būdu gaminamų psichotropinių vaistinių medžiagų plitimas, sintetiniai narkotikai gaminami Lietuvoje esančiose nelegaliose laboratorijose. Narkotinės medžiagos per Lietuvą tranzitu gabenamos į kitas šalis.<sup>5</sup>

Nei vienoje srityje šiuo metu nėra rengiama tiek programų ir projektų, kaip narkotikų vartojimo prevencijos srityje. Šią veiklą inicijuoja ne tik valstybinės programos, bet ir įvairūs fondai, nevyriausybinių organizacijų, atsižvelgdami į narkotikų vartojimo plitimo tempus Lietuvoje. Tai skatina tolesnę ir išsamesnę narkomanijos, jos paplitimo tendencijų ir vykdomos prevencijos analizę. Daug dėmesio narkomanijos reiškinių analizei skiriama tiek Lietuvos, tiek kitų Europos šalių literatūroje. Lietuvoje be tyrimų, atliktų Narkotikų kontrolės Departamento prie LR Vyriausybės, narkomanijos paplitimą tarp įkalintų asmenų tyrė E. Gruodytė, tarp gatvės vaikų – A. Davidavičienė, L. Bulotaitė ir kt. Klausimus apie narkomaniją, narkotikus vartojančius asmenis, reabilitaciją ir t.t., Lietuvoje nagrinėjo S. Čaplinskas, O. Grimalauskienė, M. Černiauskienė, užsienyje panašias temas gvildeno M. Gossop, A. Ganeri, J. Jenkins ir kt.

**Darbo originalumas** atsispindi tame, jog darbe sisteminiu, lyginamuoju, kompleksiniu požiūriu nagrinėjamas narkomanijos reiškinys, pradedant nuo sampratos, jį formuojančių veiksnių, poveikio elgesiui, pereinant prie šio reiškinio paplitimo tendencijų ir baigiant prevencijos priemonių, vykdomų siekiant užkirsti kelią šio reiškinio plitimui išaiškinimu ir analize.

Platus analizuojamų klausimų spektras vertė skirti vienodą dėmesį reiškinio suvokimui, akcentuojant svarbiausius aspektus – narkotinių medžiagų poveikį, vartojimo priežastis, ryšį su nusikalstamumu, paplitimo tendencijas Lietuvoje, prevencijos nacionaliniu ir tarptautiniu mastu šioje srityje svarbą.

---

<sup>5</sup> Seimo nutarimas Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004-2008m. patvirtinimo//2004 balandžio 8d., II d. 4 punkt.

**Darbo tikslas** - atskleisti narkomanijos ir narkotinių medžiagų sampratą bei sukeliančias problemas, išanalizuoti paplitimo tendencijas bei šioje srityje vykdomą prevenciją bei pasiūlyti keletą jos tobulinimo krypčių.

Remiantis Lietuvos Respublikoje galiojančiais įstatymais ir kitais teisės aktais, surinktais statistikos duomenimis, praktine medžiaga bei 2004-ųjų metų pabaigoje Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atliktu reprezentatyviu 16-64 metų šalies gyventojų apie žalingų įpročių paplitimą Lietuvoje, tyrimu, darbo tikslui pasiekti suformuluoti šie **uždaviniai** :

- 1) atskleisti narkotinių medžiagų ir narkomanijos sampratą, aptarti pagrindines narkomanijos priežastis, problemas bei galimus jų sprendimo būdus, taip pat narkomanijos įtaką nusikalstamam elgesiui.
- 2) išanalizuoti ir įvertinti narkomanijos, kaip reiškinių, po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo, paplitimo tendencijas Lietuvoje, lyginant su kitomis Europos šalimis, išsamiau aptariant labiausiai pažeidžiamų asmenų grupes
- 3) apžvelgti vykdomą narkomanijos prevenciją Lietuvoje, individualios pagalbos prieinamumo galimybes narkotikus vartojantiems žmonėms ir pateikti šioje srityje vykdomų prevencijos programų ir projektų efektyvumo įvertinimą
- 4) pateikti informaciją apie vykdomą narkomanijos prevenciją, atsižvelgiant į tarptautinius standartus bei tarptautinio bendradarbiavimo svarbą narkotikų kontrolės aspektu.

**Tyrimo metodai.** Šiame magistriniame darbe iškeltas tikslas yra atskleidžiamas naudojant lyginamąjį, statistinį, aprašomąjį, sisteminių bei loginį metodus. Lyginamojo metodo pagalba bus pateikta užsienio šalių narkomanijos paplitimo tendencijų apžvalga. Statistinis metodas naudotas remiantis įvairių tyrimų ir jų rezultatų apie narkomaniją apžvalgai. Aprašomasis metodas reikalingas atskleisti narkomanijos reiškinių sampratą, apibūdinti sukeliamas problemas. Sisteminis metodas nustato tam tikrą nagrinėjamo reiškinių nuoseklumą. Loginis metodas yra būtinas atskleidžiant tiriamojo darbo tikslus, aiškinant narkomanijos paplitimo priežastis, pateikiant išvadas ir apibendrinimus.

**Darbo struktūra.** Darbą sudaro įžanga, trys dalys, išvados, naudotos literatūros sąrašas bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmoje dalyje analizuojama narkomanijos samprata bei problematika. Antroje dalyje dėmesys skiriamas narkomanijos paplitimo tendencijoms, ypatingai gilinami į narkotikų paplitimą tarp jaunimo. Trečioje – aptariami prevencijos aspektai nacionaliniu bei tarptautiniu lygiu.

# I NARKOMANIJA

## 1.1 NARKOMANIJOS IR NARKOTINIŲ MEDŽIAGŲ SAMPRATA

Kartu su XXI a. laimėjimais, žmoniją pasiekė ir negatyvūs reiškiniai, iš kurių išskirčiau narkomaniją. Žmogus, kaip patvirtina archeologiniai tyrimai, dar akmens amžiuje pažinojo opijų, hašišą, kokainą, kurių vartojimas sietinas su religiniais ritualais, buitinais papročiais, tradicijomis. Tačiau narkotinės medžiagos Europoje sparčiai pradėjo plisti tik XX a.<sup>7</sup> – jame dešimtmetyje, kartu su hipių kultūra, mada, sudrebinusia visuomenę taikos šūkiomis, gyvenimu be taisyklių. Lietuvoje narkotikai neturi senų tradicijų, tačiau dėl patogios mūsų valstybės geografinės padėties spėjo įsišaknyti bei sudaryti palankias sąlygas nelegaliam narkotikų vartojimui, gabenimui, tiekimui.

Terminas „narkomanija“ apima neigiamus padarinius visuomenėje, todėl gali būti nagrinėjamas ir medicinos, teisiniu, kriminologiniu bei kitais aspektais.

1. Medicinos aspektu,<sup>6</sup> kaip liga, narkomanija yra nuolatinė arba periodinė organizmo intoksikacija dėl narkotinių medžiagų vartojimo. Ji pasireiškia tuo, kad: 1) susiformuoja sunkiai kontroliuojamas organizmo reikalavimas nuolat vartoti narkotines medžiagas; 2) atsiranda būtinumas didinti narkotikų dozes arba imti vartoti stipresnes narkotines medžiagas; 3) atsiranda psichinė ir fizinė priklausomybė nuo narkotikų. Psichinė priklausomybė – tai liguistas potraukis iš naujo patirti euforijos būseną, kurią sukelia narkotinis apsvaigimas, dėl to paprastai žmogaus psichinė būseną tampa nestabili. Fizinė priklausomybė susiformuoja todėl, kad nuolat vartojami narkotikai tampa organizmo sudedamąja chemine dalimi, jie būtini organizmo biologinei bei cheminei pusiausvyrai palaikyti. Todėl ilginiui nuolatinis poreikis vartoti narkotines medžiagas tenkinamas ne tiek siekiant sukelti pirminį euforijos efektą, kiek norint numalšinti narkotinį badą, kurį lydi dideli fiziniai skausmai (pykinimas, prakaitavimas, galvos, širdies, sąnarių skausmai ir kt.) ir psichinės kančios. Skausmams nuraminti paprastai vartojamos įprastinės arba didesnės narkotikų dozės.

2. Narkomanija teisiniu aspektu – tai teisiškai sureguliuota socialinio reiškinio dalis, apimanti asmens veiklą, susijusią su neteisėta apyvarta psichotropinėmis ir narkotinėmis medžiagomis, kurioms nacionaliniai įstatymai nustato specialų režimą bei kontrolę; šio teisinio sureguliojimo pagrindą sudaro tarptautinės konvencijos bei susitarimai dėl šių medžiagų teisinio režimo.<sup>7</sup>

Veikos neteisėtumą įtvirtina Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, kuriama numatyta baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus, susijusius su neteisėtu psichotropinių ar narkotinių medžiagų gaminimu, įgyjimu, laikymu, gabenimu, siuntimu, pardavimu ar kitokiu platinimu neturint tam reikiamo

<sup>6</sup> Medicinos enciklopedija/1991 – 1993./ II tomas/Valstybinė enciklopedijų leidykla/Vyr.red. V.Grabauskas

<sup>7</sup> Namų advokatas // Sudarytojas J.Prapieštis// Vyr.red.R.Mockevičius/ Teisinės informacijos centras/ Vilnius 2002m

leidimo, psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimu, draudžiamų auginti opijaus aguonų ir kanapių sėjimu arba auginimu ir kt.<sup>8</sup> Taip pat Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, numatantis administracinę atsakomybę už neteisėtą narkotinių priemonių įgyjimą ar laikymą nedideliais kiekiais arba narkotinių priemonių vartojimą be gydytojo paskyrimo ir kt.<sup>9</sup>

Nors galiojantys Lietuvos Respublikos administracinės teisės pažeidimų bei baudžiamasis kodeksai ir nepateikia specifinės termino „narkomanija“ sąvokos, tačiau negalima pamiršti to, jog teisės aktuose pateikiamas baigtinis neteisėtų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis arba psichotropinėmis medžiagomis, išskirtų į savarankiškas nusikaltimų bei administracinės teisės pažeidimų sudėtis, sąrašas. Atsižvelgiant į tai, visiškai pagrįstai galime manyti, kad šiuose įstatymuose „Narkomanija“ traktuojama kaip rūšinė sąvoka, apibrėžianti požymius, būdingus konkreitiems nusikaltimams bei teisės pažeidimams, kurių dalykas yra narkotinės bei psichotropinės medžiagos.<sup>10</sup>

Svarbu atkreipti dėmesį į narkotikų vartojimo kriminalizavimo problemą Lietuvoje. Lietuvos Respublikos BK XXXVII skyriuje yra kriminalizuoti nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis. Tarp šių nusikalstamų veikų yra :

- 2.5 neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti (BK259 str.)
- 2.6 neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti arba neteisėtas disponavimas labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu (BK 260 str.)
- 2.7 narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimas nepilnamečiams (BK 261str.)
- 2.8 įrenginių narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms gaminti gaminimas arba narkotinių ar psichotropinių medžiagų gamybos technologijų ar instrukcijų rengimas (BK 262 str.)
- 2.9 narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystė, prievartavimas arba kitoks neteisėtas užvaldymas (BK 263 str.)
- 2.10 lenkimas vartoti narkotines ar psichotropines medžiagas (BK 264 str.)
- 2.11 neteisėtas aguonų ir kanapių auginimas (BK 265str.)
- 2.12 neteisėtas disponavimas pirmos kategorijos narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 266 str.)
- 2.13 neteisėtas disponavimas stipriai veikiančiomis ar nuodingosiomis medžiagomis (267str.)

<sup>8</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas//Teisingumo Ministerija /Teisinės informacijos centras//2005m. 259 – 269str.

<sup>9</sup> Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas//Leid.“Mūsų Saulužė“/ Vilnius 2002m.

<sup>10</sup> Gruodytė.E Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė , psl.43 / Teisinės informacijos centras / Vilnius. 2004m.



teisėto disponavimo narkotinėmis, psichotropinėmis, stipriai veikiančiomis ar nuodingosiomis medžiagomis taisyklių pažinimas (268str.)

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąvoką taip pat apibrėžia Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas (Žin., 1998, Nr.8-161).

3.Kriminologiniu aspektu, tiriant su narkomanijos reiškiniu susijusį nusikalstamumą, narkomanija apima tą nagrinėjamo socialinio reiškinio dalį, kuri siejasi su minėtų nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų būkle, struktūra ir dinamika, nusikaltėlio narkomano asmenybe, faktoriais, lemiančiais šio reiškinio paplitimą ir jo prevenciją.

4. Narkotinėmis medžiagomis tarptautinėje bendruomenėje apibrėžiamos cheminės medžiagos, kurias kontroliuoja Jungtinių Tautų narkotikų konvencija, pasirašyta 1961 metais.<sup>11</sup> Pirmame konvencijos straipsnyje tokios medžiagos vadinamos narkotikais, nors kai kurios, pavyzdžiui, kanapės ar kokainas, neturi “narkotinio” poveikio, nes nesukelia sąstingio ir mieguistumo. Dėl šios priežasties terminu “narkotikai” tarptautiniuose įstatymuose apibrėžiamos specialiai kontroliuojamos narkotinės medžiagos, nepaisant jų pirminio poveikio psichikai. Pagal šią konvenciją, daugiau nei 100 medžiagų yra priskiriamos narkotikams: kanapės ir kanapių derva, opiumas, morfijus, heroinas ir visa eilė natūralių ir sintetinių opiatų, kokos medžio lapai ir kokainas.

Tuo tarpu Psichotropinėmis medžiagomis tarptautinėje bendruomenėje apibrėžiamos medžiagos, kurias kontroliuoja 1971 metų Jungtinių Tautų psichotropinių medžiagų konvencija. Pagal šią konvenciją, psichotropinėms priskiriamos virš 100 medžiagų: amfetaminas, fenmentrazinas (phenmentrazine) ir panašūs sintetiniai centrinės nervų sistemos stimulatoriai; barbitūratai, benzodiazepinai (benzodiazepines); ekstazi, LSD ir kiti sintetiniai haliucinogenai; chloro hidratas ir daugelis kitų medžiagų.<sup>12</sup>

Tokioms medžiagoms būdingi du požymiai. Pirma, medicininis ( biologinis, farmacinis). Jo esmė – farmacinės tokių medžiagų savybės, jų poveikio žmogaus organizmui mechanizmas, efektas. Jos specifiškai veikia žmogaus centrinę nervų sistemą, pažeidžia motorines funkcijas, mąstymą, elgesio suvokimą ir kontroliavimą, sukelia haliucinacijas bei nuotaikų kaitą, tai pat lemia pataloginį, sunkiai įveikiamą pripratimą prie jų. Taigi medicininis požiūriu narkotinėmis medžiagomis

---

<sup>11</sup> Jungtinių Tautų narkotikų konvencija (United Nations Single Convention on Narcotic Drugs )/ 1961m.  
[http://www.incb.org/pdf/e/conv/convention\\_1961\\_en.pdf](http://www.incb.org/pdf/e/conv/convention_1961_en.pdf)

<sup>12</sup> Jungtinių Tautų psichotropinių medžiagų konvencija (*United Nations Convention on Psychotropic Substances*). 1971m.  
<http://www.drugtext.org/library/legal/treat/psychotropic.html>

pripažįstamos kvaišinančios medžiagos. Tačiau tokiu poveikiu pasižymi ir daugelis kitų medžiagų : etilo alkoholis, nikotinas ir t.t., polinkis į tabaką ir kitos taksikomanijos. Dėl to reikalingas ir antrasis, teisinis kriterijus. Šiuo požiūriu narkotinėmis medžiagomis laikomos kvaišinančios medžiagos, kurias tokiomis yra pripažinusi Sveikatos apsaugos ministerija, įtraukdama jas į oficialų sąrašą, bei kurioms yra nustatyta speciali kontrolė.<sup>13</sup>

Pagal Jungtinių Tautų rekomencijas yra sudarytas šių medžiagų sąrašas, tvirtinamas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu. Į šį sąrašą įrašytos ne tik vartojamos medicinos praktikoje narkotinės ir psichotropinės medžiagos, bet ir tos, kurių vartojimas medicinos praktikoje yra draudžiamas( pvz.kanapės, amfetaminas ir kt.). Taigi, kasdieninėje kalboje apie narkomanijos problemas, narkotinės ir psichotropinės medžiagos vadinamos tiesiog narkotikais.

Manychiau, jog unifikotos ir vienos narkomanijos bei narkotinių medžiagų sampratos nėra. Tarptautinės konvencijos, Lietuvos Respublikos teisės aktai, tokie kaip Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas, Narkologinės priežiūros įstatymas nurodo visumą požymių, leidžiančių klasifikuoti gamtines ir sintetines medžiagas, medicininės priemonės, augalus ar jų preparatus kaip narkotinius. Į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus įrašytos gamtinės ar sintetinės medžiagos, kurios dėl kenksmingo poveikio ar piktnaudžiavimo jomis sukelia sunkų žmogaus sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį žmogaus psichine ar fizine priklausomybe nuo jų, ar pavojų žmogaus sveikatai .<sup>14</sup>

Toks reiškinys, kai sutrinka žmogaus organizmo veikla, vadinamas liga. Ji atsiranda dėl piktnaudžiavimo psichiką veikiančiomis medžiagomis, sukeliančiomis psichinės ar fizinės priklausomybės sindromą. Taigi narkomaniją, remiantis Narkologinės priežiūros įstatymo<sup>15</sup> 2 str., galima apibūdinti kaip psichikos ligą, kuria suserga asmenys būtent dėl piktnaudžiavimo narkotinėmis, psichotropinėmis ar kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis. Jos pakeičia žmogaus kūno cheminius procesus ir tokiu būdu sutrikdo natūralią proto ir jausmų pusiausvyrą.<sup>16</sup>

---

<sup>13</sup> Namų advokatas //Sudarytojas J.Prapestis//Vyr.red.R.Mockevičius/ Teisinės informacijos centras/ Vilnius 2002m.

<sup>14</sup> Lietuvos Respublikos Narkologinės priežiūros įstatymas//Valstybės žinios, 1997,. Nr. 30-711

<sup>15</sup> Lietuvos Respublikos Narkologinės priežiūros įstatymas// Valstybės žinios.1997, Nr. 30 – 711

<sup>16</sup> Jenkins J. Šių laikų dorovinės problemos, psl.110 /Alma littera/Vilnius 1997m.

## 1.2 NARKOTINIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PRIEŽASTYS

Norėčiau pasigilinti ir paanalizuoti, kas būtent lemia asmens norą išbandyti narkotikus ir dėl kokių priežasčių, kartą pabandęs narkotinių medžiagų, asmuo pajunta norą dar kartą jas išbandyti. Svarbu išsiaiškinti, kokios asmeninės savybės, visuomeninė, turtinė ar šeimos padėtis lemia šį apsisprendimą. Psichologė A.Vaičiulienė savo knygoje<sup>17</sup>, kurioje nagrinėjo ir aprašė paauglių bei jaunimo psichologiją, teigia, jog liguistą potraukį narkotinėms medžiagoms gali nulemti įvairios priežastys, dažniausiai ne vienas veiksnys, o visas jų kompleksas. Paminėsiu keletą priežasčių, kurias savo knygoje išskyrė auksčiau mano minėta psichologė A.Vaičiulienė.

*Biologinės priežastys.* Potraukis narkotinėms medžiagoms gali rasti dėl įvairių įgimtų organizmo savybių, medžiagų apykaitos ypatumų. Dėl to atsiranda fizinis bei psichinis silpnumas, sumenksta apsauginės ir adaptinės organizmo jėgos. Taip susidaro palanki terpė priklausomybei vystytis. Itin palankūs veiksniai šiems potraukiams atsirasti yra centrinės nervų sistemos pažeidimai dėl galvos smegenų traumų, motinos nėštumo patologijos, komplikuoto gimdymo, taip pat vaikystėje patirta ne viena lėtinė ar sunki liga, psichopatologija. Potraukį narkotikams gali lemti ir paveldimumas.

*Psichologiniai socialiniai veiksniai.* Asmenys, nuolat jaučiantys diskomfortą dėl menkos savivertės, nemalonių emocijų išgyvenimų ( pykčio, depresijos, vienišumo, baimės, nusivylimo), neretai tikisi, kad narkotikai jims padės pabėgti nuo šių ir kitų problemų.

Kalbant apie šeimos įtaką dera pripažinti, kad dažnai patys tėvai rodo netinkamą pavyzdį – pavyzdžiui savo vaikų akivaizdoje piktnaudžiauja alkoholiu, narkotikais. Tokiuose namuose augantiems vaikams prieinami įvairūs kvaišalai.

Narkomaniją skatina ir žiaurus elgesys, fizinė, emocinė, seksualinė prievarta. Toks žmogus jaučiasi menkavertis, nesaugus, niekuo nepasitiki. Savo problemas jis sprendžia taip, kaip išmano.

Psichoanalitikai priklausomybės problemą aiškina taip : narkotinės medžiagos vartojamos regresiniam pasitenkinimui bei gynybinėms asmenybės struktūroms palaikyti. Tai gali būti bandymas pabėgti nuo neurotinių problemų, kurios, psichoanalitikų teigimu, siejamos su edipine situacija. Priklausomybę gali paskatinti ir ankstyvieji ikiedipiniai asmenybės raidos sutrikimai .Kai potraukio vystymasis susijęs su vėlesniu edipiniu raidos laikotarpiu, individui ne taip sunku padėti. Jam galima pasiūlyti konstruktyvesnių priemonių vidiniams konfliktams spręsti, nerimui ir įtampai mažinti.

---

<sup>17</sup> Vaičiulienė A. „Paauglio psichologija“ / Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams/ 2004 m

*Bendraamžių įtaka.* Kalbant apie paauglius, kartais jie svaiginasi alkoholiu, nes trokšta būti panašūs į suaugusiuosius, iš smalsumo ar nuobodulio paragauja narkotikų. Neretai paauglys supranta, kad nevertėtų svaigintis alkoholiu ar išmėginti narkotikus, suvokia galimas liūdnas tokio elgesio pasėkmes, tačiau neranda savyje drąsos draugams pasakyti „ne“ ir likti nepriklausomam nuo bendraamžių nuomonės. Bendraamžių grupė daro paaugliui labai didelę įtaką.<sup>18</sup>

Apibendrinant, norėčiau pasakyti, kad ištikrųjų žmonės vartoja narkotikus dėl daugelio priežasčių. Tai įtakoja daugybė įvairių tarpusavyje susijusių priežasčių – genetinės, fiziologinės, psichologinės, socialinės. Vieni jų nori užsimiršti, pabėgti nuo tikrovės, nes yra nelaimingi, prislėgti. Kiti nori sumažinti įtampą, atsipalaiduoti, pamiršti problemas, nemalonias emocijas, išspręsti konfliktus, atsikratyti nerimo ir baimių, kuo nors užpildyti vienatvę ir tuštumą. Narkotinių medžiagų vartojimas tampa įtampos ar streso įveikimo metodu.

Kartais jauni žmonės nori būti „kitokie“, parodyti savo nepriklausomybę, išsiskirti iš kitų ar pasijusti pranašesniais. Nenorintys mokytis, niekinantys mokyklą, ypač paaugliai jaučiasi kitokiais ir gali tapti maištaujančiais.

Kita dalis žmonių jau yra įpratę ir nebegali liautis vartoję narkotikus. Potraukio priežastis ne tiek pati medžiaga, kiek ją vartojantis žmogus. Įpratimas gali būti dvejopas: fizinis, kai organizmas darosi priklausomas nuo narkotiko (heroino ar nikotino) ir psichologinis, kai narkotikų vartojimas tampa įpročiu. Pastaruoju atveju organizmas galėtų be jų išsiversti, tačiau psichika – ne (taip įprantama prie kanapių). Psichologinė priklausomybė gali būti tokia pat stipri, kaip fizinė, tad daugelis narkomanų ir norėdami nebegali atsikratyti šio įpročio.

### 1.3. NARKOTINIŲ MEDŽIAGŲ RŪŠYS IR POVEIKIS

Narginėdama narkomanijos sampratą minėjau, kad narkotikų vartojimas Lietuvoje neturi senų tradicijų. Aguonos, kanapės nuo seno yra žinomos kaip augalai, dažniausiai vartojami kulinarijoje ar tautosakoje. Šiandien mes jau baigiame tai užmiršti ir, išgirdę kalbant apie aguonas ar kanapes, pirmiausia pagalvojame apie narkotikus. Ir, deja, tenka pripažinti, kad tai nėra vieninteliai narkotikai paplitę šiuo metu Lietuvoje. Vis dažniau išgirstame apie amfetaminą, LSD<sup>19</sup>, ekstazi, heroiną, kokainą.

---

<sup>18</sup> Vaičiulienė A. „Paauglio psichologija“, psl.30 / Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams/ 2004 m

<sup>19</sup> LSD (angl. lysergic acid diethylamide) – tai stipri pusiau sintetinė psichotropinė medžiaga ir stiprus haliucinogeninis narkotikas.

Specialistai teigia, kad kiekvienais metais Lietuvoje nuo narkotikų miršta 250-300 žmonių, o jų poveikis įtakoja daugelį skaudžių pasėkmių.

Į narkomaniją linkę irzlūs, jautrūs, greitai netenkantys dvasinės pusiausvyros, silpnavaliai, nepasitikintys savimi, greitai pasiduodantys kitų įtakai, ribotų interesų, turintys psichologinių problemų žmonės. Dažniausiai, tai žmonės, kurie neturi gyvenimo tikslo, ieško netikrų malonumų, „lepunėliai“, „nesuprasti“, mėgstantys be tikslo šlaistytis gatvėmis, linkę pervertinti savo galimybes arba nusivylę po nesėkmių. Tarp linkusių į narkomaniją pasitaiko ir tokių, kurie vaikystėje patyrė galvos smegenų traumas.<sup>20</sup>

Visos narkotinės medžiagos keičia ar įtakoja svarbias psichines funkcijas, pavyzdžiui, susijaudinimą, jautrumą skausmui, reakcijų stiprumą, atminties trumpalaikiškumą ir suvokimą. Narkotinių medžiagų sukeltas poveikis priklauso nuo asmens organizmo būklės, nuo vartojimo stažo ir kitų faktorių.

Todėl norėčiau pateikti keletą pavydžių, kokios yra ir kaip veikia skirtingos narkotinės medžiagos.

### **1.3.1. Psichiką stimuliuojančios medžiagos**

Tai kokainas, krekas, ekstazi, amfetaminas, efedrinas, nikotinas, kofeinas, kurie sukelia perdėtą protinį ir fizinį aktyvumą, neadekvatų pasitikėjimą savimi, pranašumo jausmą, vėliau sukelia irzlumą, nerimą. Kokainas šiuo metu vienas iš labiausiai paplitusių narkotikų pasaulyje, nors vartojamas rečiau nei amfetaminas ir ekstazy. Jis pasižymi stimuliuojančiu poveikiu. Pardavime dažniausiai nėra grynas, bet su talko ir kitų anestetikų priemaišomis. Veikimo greitis priklauso nuo pavartojimo būdo. Abstinencijos simptomai yra koronarų spazmai, sutrikęs širdies ritmas, galimi galvos migreniniai skausmai, kurie siejami su serotonino (meilės hormono) apykaitos sutrikimu. Patys vartojimo būdai sukelia komplikacijas: žarnyno kraujagyslių spazmus, išemiją, uostant – pažeidžiama nosies gleivinė, galimas uoslės praradimas, nosies pertvaros nekrozė ir prakiurimas. Rūkant – galimos plaučių ligos (pneumomediastinitas, pneumomotoraksas, poodines emfizemas ir pan.) Pavartojus kokainą mažėja apetitas, didėja pasitikėjimas savimi (iki perdėto), apninka grandiozinės idėjos. Pakyla kraujospūdis, padažnėja pulsas. Gali išsivystyti nerimas, agitacija, dirglumas, paranoja

---

<sup>20</sup> Černiauskiene M. „Apie priklausomybę sukeliančias medžiagas ir jų vartojimo prevenciją ugdymo institucijose“ psl.14, // Metodinė medžiaga /Vilnius / 2000m.

ir haliucinacijos. Esant didesnei dozei išryškėja drebulys, traukuliai, hiperfleksija, karščiavimas, midriazė, prakaitavimas, tachikardija, tachipnėja bei hipertenzija.<sup>21</sup>

Priklausomybė vystosi labai sparčiai. Didėjant tolerancijai didėja dozė. Greitai pereinama nuo rūkymo ar uostimo iki injekcinio vartojimo. Dėl ilgalaikio vartojimo didėja depresija ir disforija. Vyraujantys klinikiniai požymiai – nuovargis, sumažėjęs geidulys, susikaupimo sutrikimai, paranoja, nemiga. Gydymui pasiduodama sunkiai, nes pacientai dažniausiai nesavikritiškai savo emocijoms. Abstinencijos būklė pasižymi ypatingai dideliu narkotiko alkiumi, depresija, miego sutrikimais, mieguistumu, energijos stoka, įkyriu nuobodulio jausmu. Visą tai gali tęstis iki 10 - ies savaičių.<sup>22</sup>

Tuo tarpi pavartojus ekstazi, gali užplūsti energija, kilti pasitikėjimo ir simpatijos kitiems jausmas. Padažnėja širdies plakimas, kyla temperatūra, išsiplečia vyzdžiai. Pojūčius stimuliuojantis poveikis priklauso nuo dozės. Perdozavus gali prasidėti haliucinacijos, dažniausiai regos. Pavartojus didesnę dozę, jaučiamas pykinimas, sausumas burnoje ir didelis troškulys. Poveikis priklauso ir nuo priemaišų, esančių tabletėje. Praėjus ekstazi poveikiui, jaučiamas išsekimas, depresija, sutrinka miegas. Galimi baimės priepuoliai.<sup>23</sup>

Kaip psichiką stimuluojančią medžiagą dar išskirsiu amfetaminą, kaip vieną labiausiai paplitusių gatvės narkotikų. Jo populiarumą gatvėje tikriausiai lemia palyginus paprasta gamybos procedūra, kurią dažnai ryžtamasi atlikti net neturint beveik jokių organinės chemijos žinių.

Poveikio aprašymus labai supainioja tai, kad gatvėje galima gauti visokiausio grynumo ir įvairiausių amfetamino darinių. Prekeiviai sumaišo amfetaminą su soda, taip siekdami padidinti pelną. Gالياusiai, tuo pačiu gatvės vardu „amfa“, galima gauti net metamfetamino. Pasitaiko atvejų, kai iš sirupų nuo kosulio ar purškiklių nuo astmos išskiriamas efedrinas, kuris irgi parduodamas kaip amfetaminas. Tai gali išaukti visai nelauktą ir netikėtą poveikį. Be abejo, tai kartu neigiamai įtakoja visuomenės nuomonę apie narkotikus. Kartu netikėtai (dėl neaiškaus grynumo) pavartota keliskart didesnė nei įprastinė dozė sukelia apsinuodijimą, kurio pasekoje net gali ištikti mirtis.

---

<sup>21</sup> Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos įgyvendinimo rekomendacijos//Metodinė medžiaga// [www.ugdcentras.lt/sem\\_medz/DAVIDAVICIENE.doc](http://www.ugdcentras.lt/sem_medz/DAVIDAVICIENE.doc), Žiūrėta 2007 03 18

<sup>22</sup> Klaipėdos priklausomybės ligų centro informacija //http://www.kplc.lt/index.php?id=61&lang=lt; Žiūrėta 2007 03 14

<sup>23</sup> Straipsnis iš internetinio puslapio <http://www.nkd.lt/jaunimas/narkotikai2.htm>, Žiūrėta 2007 03 18

Įprasto, tikro, amfetamino poveikis tęsiasi apie 6 valandas ir sukelia tokius efektus: padidėjęs burumas, noras kalbėti, kažką veikti, judėti, šokti. Taip pat nenoras valgyti, miegoti, agresyvumo protrūkiai, neryšli kalba, paranoja.<sup>24</sup>

### 1.3.2. Psichiką slopinančios medžiagos

Tai aguonų ekstraktas, heroinas, morfijus, promedolis, metadonas, alkoholis, raminamieji ir migdomieji vaistai, kurie sukelia mieguistumą, vangumą, abejingumą, slopina baimę, budrumą.<sup>25</sup>

Kaip pavyzdį, išskirsiu heroiną, kurio poveikis pasireiškia mieguistumu, pritemusia sąmone. Užplūsta stiprus malonus pojūtis, kurį greitai pakeičia apkvaitimas, panašus į nuo visko atitrūkusią svajingo poilsio būseną. Paplitusi nuomonė, kad rūkant heroiną netapsi priklausomas, klaidinga. Priklausomybė vystosi gana greitai. Vartojant nuolat kyla poreikis didinti dozę. Dalis priklausomu asmenų pereina prie heroino vartojimo, dėl santykinio pigumo. Bet vėliau, išaugant dozei heroinas tampa sunkiai pakeliama našta. Abstinencijos sindromas gali pasireikšti jau po valandos. Po 24 valandų kamuoja įkyrus žiovulys, neramumas, padidėjusios liaukų išskyros, prakaitavimas. Pradedama skaudėti kaulus, raumenis, sąnarius. Gali pasireikšti vėmimas ir viduriavimas. Apogėjus pasiekiamas po 48 – 72 valandų. Kai kurios abstinencinės reakcijos gali išlikti iki kelių mėnesių (miego sutrikimas, dirglumas; psichologinės anomalijos gali išlikti iki šešių mėnesių.<sup>26</sup>

### 1.3.3. Haliucinacijas sukeliančios medžiagos

Tai kanapės, ekstazi, LSD, haliucinogeniniai grybai, tirpikliai, klėjai, benzinas, kurie sukelia haliucinacijas, laiko, erdvės, realybės jausmo suvokimo sutrikimus.<sup>27</sup>

Kanapės kiekvieną kartą gali veikti labai skirtingai, tai priklauso nuo dozės, vartotojo nuotaikos, ankstesnės vartojimo patirties. Paprastai jaučiamas apsvaigimas, palaima, ramybė ir budrumas. Sustiprėja savęs vertinimas, silpsta gebėjimas realiai vertinti situaciją ir kontroliuoti savo elgesį, dažnai juokiamasi be priežasties, būdingas plepumas. Pasitaiko nevaldomų ir neįgyvendinamų idėjų protrūkių, minčių blyksnių, kurie nieko nevirtojančiajam paprastai atrodo labai banalūs. Pakinta

---

<sup>24</sup> Vikipedija, laisvoji enciklopedija.// <http://lt.wikipedia.org/wiki/Amfetaminas>; Žiūrėta 2007 03 12

<sup>25</sup> Klaipėdos priklausomybės ligų centro informacija//<http://www.kplc.lt/index.php?id=60&lang=lt>; Žiūrėta 2007 03 11

<sup>26</sup> Žr. ten pat.

<sup>27</sup> Dienraštis Klaipėdos kraštui "Vakarų ekspresas"/Jaunimo sveikata// <http://www.sveikata.ve.lt/?lt=1132238482>, Žiūrėta 2006 12 30

aplinkos, kvapų, spalvų, garsų suvokimas. Reguliariai vartojantys kanapes asmenys užsisklendžia savyje ir būna mieguisti. Ilgainiui silpsta dėmesys, atmintis, galimybė įsisąmoninti naują informaciją. Nuolat vartojant pasitaiko ir psichikos sutrikimų. Tokiais atvejais žmogus tampa pavojingas ne tik sau, bet ir aplinkiniams.<sup>28</sup>

Kalbant apie LSD (angl. lysergic acid diethylamide) – tai stipri pusiau sintetinė psichotropinė medžiaga ir stiprus haliucinogeninis narkotikas gaminamas nelegaliai. Tai toks stiprus narkotikas, kad nuo menkausio kiekio pajuntamas poveikis. Jis išryškėja po 30-90 min. Tada pakinta klausa, skonis, uoslė ir jutimas. Narkomanui gali atrodyti, kad jis užuodžia garsus ir jaučia spalvas. Narkomanas praranda sveiką nuovoką ir jaučiasi pasimetęs aplinkoje. Jis gali naujai išgyventi seniai pamirštus įvykius, o kasdieniniai įvykiai įgauna simbolinę prasmę.<sup>29</sup>

Taip pat svarbu paminėti, kad LSD sukkelto apsvaigimo metu realybės suvokimas labai smarkiai iškreipiamas. Regėjimas ir klausa labai paaštrėja ir pasikeičia. Todėl apsvaigimas dažnai tapatinamas su psichoze. LSD haliucinogenai yra nenuspėjami, todėl psichines pasekmes sunku numatyti. Būtina žinoti, kad LSD poveikis priklauso nuo vartotojo savijautos (t.y. kokios jis nuotaikos), kur tuo metu yra ir su kuo. LSD - „nepatikimas“ narkotikas. Ilgalaikio LSD vartojimo padarinys - staigaus apsinuodijimo, sunkios depresijos ir iškreipto suvokimo sukelta psichozė. Ji gali paskatinti depresiją ir net norą nusižudyti.<sup>30</sup>

Taigi apibendrinant galima teigti, jog apskritai, visos narkotinės medžiagos keičia ar įtakoja svarbias psichines funkcijas, pavyzdžiui, susijaudinimą, jautrumą skausmui, reakcijų stiprumą, atminties trumpalaikiškumą ir suvokimą, ir nors jų poveikis priklauso nuo individualių vartojančio asmens savybių, jos vienodai daro didelę, kartais ir nepataisomą žalą sveikatai.<sup>31</sup>

#### 1.4 NARKOMANIJOS SUKELIAMOS PROBLEMOS

Narkomanija – tai kompleksinė problema, turinti daug ir įvairių aspektų: filosofinį, socialinį, teisinį, edukologinį, medicininį, psichologinį, ekonominį ir, vertinant iš kiekvieno pozicijos, ji įgauna specifinę prasmę ir atspalvį. Narkomanijos problemos neįmanoma išspęsti įprastais būdais. Privaloma keisti

<sup>28</sup> Lietuvos priklausomybės ligų reabilitacijos bendruomenių asociacija; <http://www.narkomanija.lt/index.php/narkomed>; Žiūrėta 2007 02 27

<sup>29</sup> NIDA (National institute on drug abuse) <http://www.nida.nih.gov/Infofacts/LSD.html>, Žiūrėta 2007 03 20

<sup>30</sup> Narkotikai. Stabykime narkomaniją; <http://www.xtasy.noriu.net/narkotikai/lzd.htm>,; Žiūrėta 2007 03 02

<sup>31</sup> [http://www.mintis.lt/darbai/2001-uju%20metu%20darbai/www.Titas%20\(Namai%20ir%20narkotikai\)/lzd.html](http://www.mintis.lt/darbai/2001-uju%20metu%20darbai/www.Titas%20(Namai%20ir%20narkotikai)/lzd.html), Žiūrėta 2007 03 18



visuomenės elgesį, požiūrį, šalinti priežastis ir tai reikia daryti organizuotai, sistemingai, derinant siekius ir galimybes. Kovoti su narkomanija yra visų piliečių pareiga ir vienas iš svarbiausių valstybės ir savivaldybių uždavinių. Išskiriamos tokios narkomanijos problemos<sup>32</sup> :

1. Politinės problemos, nes narkomanija tiesiogiai ir netiesiogiai įtakoja demokratijos vystymąsi visuomenėje (valstybė dėl didelio narkomanų skaičiaus gali netekti užsienio investicijų ir užsienio valstybių paramos). Draudimai keliaujantiems ir migruojantiems į besivystančias šalis gali sukelti trintį tarp išsivysčiusio ir besivystančio pasaulio.
2. Ekonominės problemos. Valstybė, susidurdama su narkotikų vartojimu ir platinimu bei AIDS, praranda darbingų žmonių išteklius, tuo pačiu prarasdama ir biudžeto pajamas. Daug ekonominių išteklių neefektyviai panaudojama kovai su narkotikų prekeiviais, brangsta gydymo kaštai. Didėja išlaidos sergančiųjų globai ir gydymui.
3. Demografinės problemos. Valstybė netenka darbingų žmonių išteklių, kartu netekdama ir biudžeto pajamų, miršta darbingo amžiaus žmonės.
4. Kriminalinės problemos. Didėja nusikaltimų, susijusių su narkotikų vartojimu ir prekyba, skaičius.
5. Medicinos problemos. Nuolat auga narkomanija ir AIDS sergančių pacientų skaičius ir jiems teikiamų medicinos paslaugų apimtys, plinta ŽIV. Gydymą apsunkina vaistams atsparus ŽIV., vaistų kainų augimas, kitų infekcijų, susijusių su narkomanija ir ŽIV (TBC, virusiniu hepatitu ir kt.) plitimas.
6. Socialinės problemos. Daugėja valstybės išlaikomų asmenų ir našlaičių.
7. Psichologines problemos. Visuomenė psichologiškai nepasirengusi padėti spręsti narkomanų, infekuotų ŽIV ir sergančiųjų AIDS problemų.
8. Teisinė problema. ŽIV/AIDS ir narkomanijos problemų sprendimas reikalauja pastoviai peržiūrėti įstatyminę bazę.
9. Kultūrinės problemos. Jaunimas elgiasi ir vertina narkotikų vartojimą ir rizikingą elgesį priklausomai nuo šalies kultūros normų ir auklėjimo.
10. Religines problemos. Bažnyčia didesnei jaunimo daliai nėra didelis autoritetas ir atsvara masinei kultūrai. Nepaisant to ŽIV ir narkotikų vartojimas yra dvasinė-religinė problema, nes dorovės normų nesilaikymas skatina ŽIV ir narkomanijos plitimą.

---

<sup>32</sup> Medicinos enciklopedija II dalis, psl. 125 //Valstybinė enciklopedijų leidykla/ Vyr.redaktorius V.Grabauskas// Vilnius /1993m

11. Moralinės problemos. Visuomenėje, kurioje vyksta dideli pokyčiai, susiję su šeimos autoriteto smukimu, konkurencine darbo rinka, mažėjančiu jaunimo savęs vertinimu ir nesugebėjimu pasirinkti, moralės normų nepaisymas sunkina galimybę įsitvirtinti visuomenėje.

12. Migracijos problemos. Daugėja nelegalių imigrantų iš Azijos ir Afrikos valstybių, kurie dėl sveikatos problemų gali patekti į ligonines bei turėti kitų kontaktų su bendruomene.

Didžiausia, mano manymu problema, kaip narkotikų vartojimo pasekmė, susijusi su žmonių sveikatos, psichinės būklės sutrikimais. Asmenys, vartojantys narkotikus, atrodo vyresni nei yra iš tikrųjų. Nagai ir plaukai sausi, lūžinėja, dantis pakenkia eduoonis. Smarkiai krenta kūno masė. Venos sustorėja, aplink jas lieka daugybinių randų, likusių po uždegiminių procesų. Išsivysto odos pažeidimai, pūliniai. Vystosi somatinės komplikacijos: plaučių, bronchų, inkstų uždegimai, didelė tikimybė užsikrėsti infekciniu kepenų uždegimu, AIDS. Sutrinka dėmesio koncentracija, pablogėja atmintis, sunkiais atvejais vystosi protinis atsilikimas. Pakinta asmenybė: siaurėja interesų ratas, išnyksta kaltės, gėdos, atsakomybės jausmas. Ilgainiui toks žmogus visai nebegali dirbti. Vartojant narkotikus gali išsivystyti psichozės su regos, klausos haliucinacijomis, psichomotoriniu sujaudinimu, nuotaikos sutrikimais. Galiausiai galima mirtis nuo perdozavimo, somatinių komplikacijų.<sup>33</sup>

Narkotikų vartojimas – taip pat rimta socialinė problema. Kriminalinės policijos biuro Organizuoto nusikalstamumo tyrimo vyriausiosioji valdyba pateikė štai tokius su narkomanijos reiškiniu bei narkotikų vartojimu susijusius duomenis:

2005 m. į gydymo istaigas kreipėsi 349 asmenys, nusprendę gydytis dėl priklausomybės nuo narkotikų. 2005 m. pabaigoje besigydančių buvo 5,4 tūkst. (2004 m. – 5,0 tūkst.), iš jų 81 procentas – vyrai. 2005 m. psichologinės ir socialinės reabilitacijos centruose socialines paslaugas su apgyvendinimu buvo suteiktos 378 asmenims, turintiems priklausomybę nuo narkotikų, tai 47 asmenimis mažiau nei 2004 m.<sup>34</sup>

Narkomanija plinta ir įkalinimo istaigose. 2006 m. pradžioje 18 procentu įkalintu asmenų sirgo priklausomybe nuo narkotikų (2005 m. – 16%). Kas penkta kalinti moteris ir kas šeštas vyras sirgo šia priklausomybe. Per metus vidutiniškai 30–40 žmonių miršta nuo narkotinių medžiagų vartojimo, dauguma jų – vyrai. 2005 m. mirė 31 asmuo. Vis daugiau užregistruojama nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2005 m. užregistruota 1814 nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis, arba

<sup>33</sup> Straipsnis apie narkomaniją// <http://www.narkomanija.lt/index.php/terminai>,; Žiūrėta 2007 03 10

<sup>34</sup> Statistikos Departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacija. 2006 birželio 23d./Narkotikų vartojimas ir padariniai 2005m./ <http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Narkotikai2005.doc?PHPSESSID=b240be7452096cffe2600ebd5de94d0>

17 procentų daugiau nei 2004 m., iš jų 1407 (2004 m. – 1230) buvo nusikaltimai ir 407 (2004 m. – 321) baudžiamieji nusižengimai.<sup>35</sup>

Lietuvoje 2005 m. užregistruotas 31 mirties atvejis (2004 m. – 38), susijęs su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu: vyrų – 29, moterų – 2 atvejais. Daugiausia asmenų (18 asmenų) mirė jaunų, 20-34 m. amžiaus grupėje. Dažniausios mirties priežastys (18 atv.) buvo apsinuodijimas narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, daugiausiai opiatais.<sup>36</sup>

Visos valstybės, tarp jų ir Lietuva, kovoja prieš narkomaniją, kaip prieš didžiulę šalyje egzistuojančią problemą. Valstybinio psichikos sveikatos centro (VPSC) duomenimis, per pastaruosius kelerius metus Lietuvoje ytin išaugo vartojančių narkotikus skaičius. Vis daugiau užregistruojama jaunų žmonių, turinčių šią priklausomybę. Nustatyta, kad 2003 metais moksleivių, bandžusių narkotikus, skaičius išaugo iki 15,6%, todėl ši problema tampa dar aktualesnė.<sup>37</sup>

Jaunimas yra labiausiai pažeidžiama visuomenės dalis, todėl narkotikų rinka siekia užtikrinti nuolatinį jų poreikį. Narkotikai įsiūlomi jauniems žmonėms; kuo daugiau jų tampa priklausomi, tuo didėja narkotikų paklausa. Narkotikų platintojai narkotikus pateikia kaip neišvengiamą sudėtinę gyvenimo dalį, skirtą atsipalaidavimui, dvasios penui, „sąmonės gelmių pažinimui“.<sup>38</sup>

---

<sup>35</sup> Žr. ten pat

<sup>36</sup> Žr. ten pat

<sup>37</sup> Virtualios visuomenės naujienų portalas // 2006 06 23 Straipsnis „Narkotikų vartojimas ir jų padariniai 2005m.“// <http://www.vtv.lt/content/view/23497/294/>; Žiūrėta 2007 03 11

<sup>38</sup> Grimalauskienė O. „Narkotikų kontrolės politika ir Narkotikų vartojimo prevencija bendruomenėje“, psl.28 /Vilnius, 2002 m.

## 1.5 NARKOMANIJA IR NUSIKALSTAMUMAS

Narkotikų ir nusikalstamumo<sup>39</sup> ryšys yra sudėtingas, todėl šiame skyriuje gilinsiuosi tik į tas nusikalstamas veikas, kurios tiesiogiai susijusios su narkotikais. Apibūdinti tokius nusikaltimus, LR Baudžiamajame kodekse, XXXVII skyriuje, vartojami šie terminai : nusikaltimai, susiję su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, nusikaltimai, susiję su neteisėta narkotinių ar psichotropinių medžiagų apyvarta, nusikaltimai, susiję su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Visa tai papildyti ir konkretizuoti galėtų Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatyme pateiktas „teisėtos apyvartos“ apibrėžimas, kuriame priskiriama narkotinių ir psichotropinių medžiagų gaminimas, perdirbimas, išigyjimas, didmeninė ar mažmeninė prekyba, laikymas, gabenimas valstybės viduje, importas ar eksportas.<sup>40</sup>

JT tarptautinė narkotikų kontrolės programa narkotikų ir nusikalstamumo ryšį apibūdina keletu aspektų: visi su neteisėta narkotikų apyvarta susiję nusikaltimai (gamyba, išigyjimas, laikymas ir kt.); visa su narkotikų verslu susijusi neteisėta veikla, taip pat smurtiniai nusikaltimai, prekeivių grupėms kovojant dėl prekybos teritorijų išplėtimo ir jų nepasidalijant bei pinigų legalizavimo; narkomanų poreikis finansuoti savo žalingus įpročius – paprastai dėl to daromi turiniai nusikaltimai arba verčiamasi prostitucija; ryšys tarp prekeivių narkotikais ir terorizmo, neteisėto ginklų naudojimo.<sup>41</sup> Pompidou grupės<sup>42</sup> organizuoto seminario metu paaiškėjo dar vienas nusikaltimų ir narkotikų vartojimo sąsąjū aspektas – narkotikus vartojantys asmenys verčiasi prekyba narkotikais, tuo būdu išgydami pinigų narkotikams. Be to, ištraukti į prekybą narkotikais pakatina ir vartojamo narkotiko stiprumas. Asmuo, vartojantis stiprius narkotikus, vidutiniškai po 8 mėn. pradeda jais

<sup>39</sup> Kriminologijoje nusikalstamumo sąvoka apibrėžiama gana įvairiai. Anot profesoriaus J. Blufšteino, nusikaltamumas tai procesas, kurį sudaro visuma įstatymo baudžiamų veikų, padarytų tam tikroje teritorijoje per tam tikrą laikotarpį. Kiti profesoriai šią sąvoką daugiau detalizuoja. Pavyzdžiui, rusų profesorės N.Kuznecovos manymu, nusikalstamumas yra masinis, istoriškai kintantis, socialinis, baudžiamojo-teisinio pobūdžio reiškiny, susidedantis iš visums nusikaltimų, padaromų tam tikroje teritorijoje per tam tikrą laikotarpį.

Iš esmės nusikaltamumas reiškiasi per konkrečius nusikaltimus. Tačiau tarp atskirų nusikaltimų egzistuoja įvairiausiai ryšiai : vienus jų padaro keli, kitus – pavieniai asmenys; vieni nusikaltimai gali būti kitų nusikaltimų padarinys arba jie gali sudaryti sąlygas egzistuoti kitiems nusikaltimams ir t.t. Ryšys tarp nusikaltamumo ir nusikaltimo egzistuoja kaip ryšys tarp visumos ir dalies. Paprastai nusikaltamumas yra laikomas negatyviu reiškiniu, darančiu žalą tiek visai viesuomenei, tiek konkrečioms jos nariams.

<sup>40</sup> LR narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas//Valstybės žinios.1998.Nr.8-161.2str.

<sup>41</sup> Economic and Social Consequences of Drug Abuse and Illicit Trafficking, išnaša 26, p.37. The social Impact of Drug Abuse, išnaša 74, p.24

<sup>42</sup> Pompidou grupė yra įvairiausiai skirtingų ministerijų bendradarbiavimo forumas, kovojantis prieš narkotikų vartojimą ir neteisėtą prekybą. Šiuo metu grupė vienija 34 valstybes nares / Narkotikų Kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės /www.nkd.lt

prekiauti pats, tuo tarpu silpnesnių narkotikų vartotojai tuo pradeda verstis vidutiniškai po 18 mėnesių. Įdomu tai, kad nė vienoje šalyje nebuvo nustatyta atvejų, kad prekeivis narkotikais pradėtų vartoti narkotikus.<sup>43</sup> Kai kurie mokslininkai skiria susijusių su narkotikais nusikaltimų rūšis: smurtinius (nužudymai ir užpuolimai); turtinius (vagystės, plėšimai, sukčiavimas); nusikaltimus, susijusius su neteisėta narkotikų apyvarta, kyšininkavimą ir korupciją.<sup>44</sup>

Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro duomenimis, Lietuvoje nuo 0,1 proc. (1990 m.) iki 0,57 proc. (2002 m.), visų nusikaltimų padarė asmenys, būdami narkotinio apsvaigimo būsenos.<sup>45</sup> E. Gruodytės atlikto tyrimo Lietuvos pataisos įstaigose duomenimis, narkotikų įtaka darant nusikaltimus yra gerokai didesnė – net 10,4 proc. Visų nuteistųjų paskutinį nusikaltimą padarė būdami apsvaigę nuo narkotikų, tuo tarpu tarp asmenų, prisipažinusių laisvėje vartojus narkotikus, šis procentas daugiau nei du kartus didesnis – net 27,8 proc. nuteistųjų prisipažino, kad paskutinio nusikaltimo padarymo dieną buvo apsvaigę nuo narkotikų.<sup>46</sup>

Objektyviai nustatyti skaičių asmenų, padariusių nusikaltimus apsvaigimo būsenos, beveik neįmanoma, kadangi šį faktą galima patvirtinti tik atlikus įtariamojo asmens medicininę apžiūrą ir atliekant specialius tyrimus.

Kaip anksčiau minėjau, narkotinės medžiagos plinta laisvės atėmimo vietose, neteisėta narkotikų apyvarta užsiima organizuotos nusikalstamos grupuotės, plečiasi nusikalstamo pasaulio tarptautiniai narkotikų verslo ryšiai, neteisėtoje apyvartoje pastebimas pramoniniu būdu gaminamų psichotropinių medžiagų plitimas, sintetiniai narkotikai gaminami nelegaliose laboratorijose. Darytina išvada, jog su narkotikų vartojimų susiję daugelis kitų nusikalstamų veikų, tokių kaip nusikaltimai nuosavybei, organizuotas nusikalstamumas, kontrabanda, taip pat ir smurtiniai nusikaltimai.

2005 metų Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo biuro ataskaitoje Lietuva minima kaip šalis, kurioje vyksta nelegali amfetaminų bei ekstazi gamyba (2005 World Drug Report, UNODC).<sup>47</sup>

---

<sup>43</sup> Drug Misusing Offenders and the Criminal Justice system. Seminar organized by the Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou group)//Strasbourg (France): Council of Europe Publishing, 12-14, October 1998.P. 36-37

<sup>44</sup> The Drug-Crime Wars: Past, Present and Future Directions in Theory, Policy and Program Interventions//Impac Teen Research Paper Series. November 2001.No14.P.4.

<sup>45</sup> Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras //www.nplc.lt

<sup>46</sup> Gruodytė.E. Narkotikų vartojimas Lietuvos pataisos įstaigose./ Monografija. Kaunas. 2002m.

<sup>47</sup> Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei ataskaitą apie Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 7 d. nutarimu Nr. 250 (Žin., 2005, Nr. 33-1066), įgyvendinimą 2005 metais.

Reikia pabrėžti, kad Lietuva užima patogią geografinę padėtį narkotikų tranzitui, tai yra gabenimui per ją į kitas šalis. Narkotikų tiekimą ir platinimą šalyje kontroliuoja organizuotos nusikalstamos stuktūros. Lietuvoje veikia apie 20-30 gerai organizuotų narkotikų kontrabandos grupuočių, tirinčių plačius ryšius Lietuvoje ir užsienyje. Per Lietuvą narkotikai pervežami į Skandinavijos valstybes ir Vokietiją. Iš vakarų valstybių daugiausiai atvežamas kokainas, marichuana, LSD, „extasy“. Be to, nuolat didėja narkotikų paklausa Kaliningrado srityje, todėl vis daugiau aplinkinių valstybių gyventojų įsitraukia į narkotikų verslą.<sup>48</sup>

Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, pastaruoju metu vis aktyvėja narkotikų platintojų veikla mokyklose ar netoli jų. Vadinasi, plečiant narkotikų rinką orientuojamasi į jaunesnius asmenis. Susiduriama ir su vis jaunesniais narkotikų platintojais. Neretai narkotikus platina jaunesni nei 16 metų paaugliai, kuriems negali būti pritaikytos baudžiamojo kodekso normos. . Daugėja smurto, prievartos, plėšimų, kuriuos įvykdo jauni žmonės. Nepilnamečio nusikaltimai – svarbi visuomenės problema. Tokių nusikaltimų skaičius yra labai išaugęs ir būtent narkotinių medžiagų vartojimas yra vienas pagrindinių nepilnamečių nusikaltimus lemiančių veiksnių. Šie veiksniai dažnai yra susiję su vaikų išgyventomis krizėmis. Nepajėgdami patys išspręsti kylančių problemų bei stokojantys tėvų dėmesio vaikai neretai išeities ieško alkoholyje ar narkotikuose, nuo kurių vėliau tampa priklausomi. Ši priklausomybė ir sudaro prielaidas jaunų žmonių asocialiam elgesiui ir nusikaltimams.<sup>49</sup>

Informatikos ir ryšių departamento prie LR Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, Lietuvoje 2005 m. užregistruotos 1818 nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis bei jų I kategorijos pirmtakais (prekursoriais). Priešingai bendrai nusikalstamumo tendencijai, šių veikų skaičius didėja. 2004 metais buvo registruotos 1552 veikos, tai yra 266 veikomis arba 17,1 % mažiau negu 2005 m. Bendrame nusikalstamumo kontekste nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu narkotikų disponavimu, sudarė 2,02 %, 2004 m. – 1,7%, 2003 m. – 1,2 %, t.y. per tris metus šis procentas išaugo 0,8 %. Daugiau kaip pusė užregistruotų

---

<sup>48</sup> Malinauskaitė J., Šulija J., Šulija V. Kontrabanda. Kontrolė ir prevencija Lietuvoje. psl 56/ Teisės institutas/Vilnius 2002m.

<sup>49</sup> Barkauskaitė M, Juodkaitė D. „Smurtiniai nepilnamečių nusikaltimai“ //Ugdymo problemos/, 1998m. Vilnius

nusikalstamų veikų dėl neteisėto narkotikų disponavimo, yra susiję su narkotikų platinimu, iš jų 12 % - platinimas labai didelio narkotikų kiekio.<sup>50</sup>

Nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėta narkotikų apyvarta, pasiskirstymas šalies teritorijoje per paskutinius tris metus beveik nepasikeitė, pusė šių veikų padaryta 6 didžiuosiuose miestuose (2005 m.- 54 proc.).<sup>51</sup>

Daryčiau išvadą, jog narkotikų vartojimo ir nusikalstamumo ryšys yra akivaizdus, nors jo paaiškinti vienareikšmiškai neįmanoma. Viena nuomonių –narkotikai yra nelegalus ir nepigus malonumas, skatina nusikalstamą veiklą, ypač tarp jaunuolių bei paauglių, kurie patys dažniausiai dar neturi pastovaus pragyvenimo šaltinio, o tėvų materialiniai resursai yra riboti, taigi pats narkotikų vartojimas yra pagrindinė aukšto narkomanų, ir pradedančių vartoti jaunų asmenų nusikalstamumo lygio priežastis.

## II NARKOMANIJOS PAPLITIMAS

### 2.1 NARKOMANIJOS PAPLITIMAS BENDROJE POPULIACIJOJE

Žodis “paplitimas” apibrėžiamas kaip asmenų, sergančių tam tikra liga arba turinčių tam tikrą požymį, ir rizikos populiacijos narių skaičiaus tam tikru laiko momentu, santykis.<sup>52</sup>

Gilinantį į narkomanijos paplitimo reiškinį, bendras požymis grupės asmenų būtų tas, kad jie visi vartoja narkotikus, tuo tarpu rizikos populiacija – tai tiriamų individų grupė, gyvenanti tam tikroje teritorijoje, kuri neturi, tačiau dar gali turėti tiriamą požymį, reiškia, kad ta grupė, tyrimo, apklausos momentu, nevartoja narkotikų.

2004 m. pabaigoje Lietuvoje atliktas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo bendroje populiacijoje tyrimas<sup>53</sup> suteikė daug vertingos informacijos apie narkotikų problemos mastą šalyje bei kitų psichoaktyviųjų medžiagų – alkoholio ir tabako įtaką narkotikų vartojimui, leido įvardinti

---

<sup>50</sup> Statistikos Departamento prie LR Vyriausybės duomenys//www. stat.gov.lt

<sup>51</sup> Narkotikų Kontrolės Departamentas / [www.nkd.lt](http://www.nkd.lt)

<sup>52</sup> Vikipedija.Laisvoji enciklopedija./ <http://lt.wikipedia.org/wiki/>

<sup>53</sup> 2004 metų pabaigoje Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pirmą kartą Lietuvoje atliko reprezentatyvų 16-64 metų šalies gyventojų tyrimą apie žalingų įpročių paplitimą Lietuvoje// <http://www.nkd.lt/index.php?id=0-40-0>; Žiūrėta 2006 12 15, 10<sup>00</sup>

didžiausias rizikos grupes, įvertinti jų socialines – demografines charakteristikas bei Lietuvos gyventojų požiūrį į narkomaniją. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo šalyje paplitimo tyrimas atliktas pagal Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro metodinius nurodymus. Apklausoje dalyvavo 4207 nuolatiniai Lietuvos gyventojai nuo 15 iki 64 metų amžiaus.

Tyrimo rezultatai parodė, kad narkotikų bent kartą gyvenime yra bandę 8,2 proc. respondentų, narkotikus dažniau yra vartoję vyrai (13,1 proc.), nei moterys (3,8 proc.), jaunesni (15 – 34 metų amžiaus) Lietuvos gyventojai narkotines ir psichotropines medžiagas vartoja žymiai dažniau, nei vyresni, 35-64 amžiaus žmonės (atitinkamai 14,4 proc. ir 4,5 proc.). Pastebima tendencija, kad daugiau jaunų moterų, palyginti su vyresnėmis, bent kartą gyvenime bando vartoti narkotikus.

Miestų gyventojai vartoja narkotikus dažniau nei gyvenantieji kaimo vietovėse ir mažesniuose miestuose. Bent kartą gyvenime narkotikus yra bandę vartoti 6,1 proc. kaimo vietovių, 6,6 proc. rajonų centrų, 7,9 proc. kitų miestų ir 12,6 proc. trijų didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos) gyventojų.

Taip pat tyrimas apie žalingų įpročių paplitimą ir jo rezultatai parodė, kad Lietuvoje labiausiai paplitęs narkotikas yra kanapės (marihuana ir hašišas). Bent kartą gyvenime šį narkotiką yra vartoję 7,6 proc. ES šalyse kanapės taip pat yra dažniausiai vartojamas narkotikas. Europoje asmenų neseniai vartojusių šį narkotiką rodikliai aukščiausi tarp jaunų asmenų (15 – 34 m.). Daugelyje šalių šie rodikliai siekia nuo 5 iki 20 proc.<sup>54</sup>

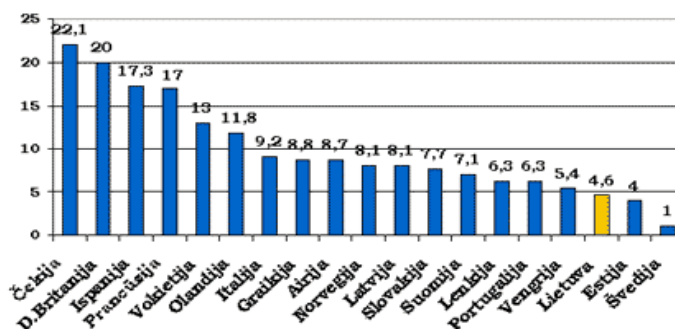
---

<sup>54</sup> Narkotikų Kontrolės Departamentas// Žalingų įpročių paplitimas Lietuvoje/ Reprezentatyvus šalies gyventojų tyrimas, 2004 lapkritis – gruodis. / [www.nkd.lt](http://www.nkd.lt)



1-ame grafike pateikti duomenys iš Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro 2004 m. metinės ataskaitos “Narkotikų problema Europos Sąjungoje ir Norvegijoje” (procentinė išraiška).

1 grafikas „ Per paskutinius 12 mėnesių marihuaną ir hašišą vartojusių asmenų dalis tarp jaunų (15-34 m) žmonių ES šalyse“<sup>55</sup>



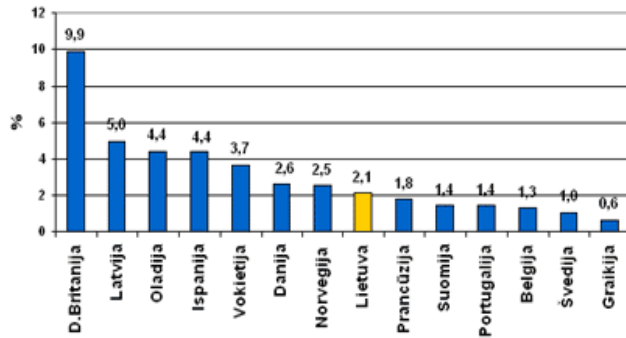
Aptariamame tyrime nustatyta, kad be kanapių Lietuvoje populiariausi narkotikai yra amfetaminas ir ekstazi. Jų vartojimo paplitimas yra panašus. Lyginant jaunų žmonių (15-34 m.) ekstazi vartojimo kada nors gyvenime rodiklius su kitų šalių rodikliais, pastebėtina, kad ekstazi paplitimas Lietuvoje yra panašaus masto kaip Danijoje, Norvegijoje bei Prancūzijoje ir žymiai mažesnis už Didžiosios Britanijos ar Latvijos rodiklius.

2-ame grafike palyginimui naudoti duomenys iš Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro 2004 m. metinės ataskaitos “Narkotikų problema Europos Sąjungoje ir Norvegijoje”. (procentinė išraiška).

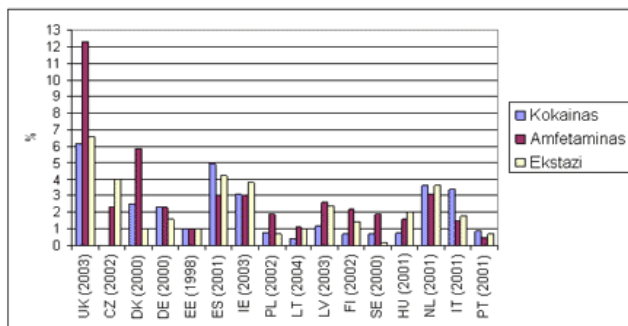
<sup>55</sup> Žr. ten pat

2 grafikas” Vartojusiųjų bent kartą gyvenime ekstazi asmenų dalis tarp jaunų (15-34 m) žmonių ES šalyse”

56



3 grafikas “amfetamino, ekstazi ir kokaino vartojimas bent kartą gyvenime tarp visos populiacijos (15–64 metų amžiaus) ES šalyse”<sup>57</sup>



Lyginant su kitomis šalimis, narkotikų vartojimo paplitimas Lietuvoje nėra labai aukštas, vis dėlto tyrimas atskleidė ypatingai ryškų narkotikų ir alkoholio vartojimo paplitimą didžiuosiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Šiuose miestuose narkotikus vartoti yra pabandę 12,6 proc. gyventojų. Tai aukščiausi rodikliai, lyginant su kitomis šalies vietomis. „Didžiųjų miestų bendruomenės nedelsdamos turėtų pradėti aktyvesnę žalingų įpročių prevenciją. Nerimą taip pat kelia ir lengvas narkotikų prieinamumas - net 9,2 proc. tyrimo respondentų atsakė žinantys, kur jie galėtų įsigyti narkotikų“, - teigia Narkotikų kontrolės departamento direktorė.

<sup>56</sup> Narkotikų Kontrolės Departamentas// Žalingų įpročių paplitimas Lietuvoje/ Reprerzentatyvus šalies gyventojų tyrimas, 2004 lapkritis – gruodis. / [www.nkd.lt](http://www.nkd.lt)

<sup>57</sup> Narkotikų Kontrolės Departamentas//[www.nkd.lt/~nkd/files/pranesimai\\_spaudai/20050519\\_Pranesimas\\_spaudai2.doc](http://www.nkd.lt/~nkd/files/pranesimai_spaudai/20050519_Pranesimas_spaudai2.doc)

Tyrimė apskaičiuota, kad problemiško narkotikų vartojimo paplitimas svyruoja nuo 2-ų iki 10-os atvejų tūkstančiui 15–64 metų amžiaus grupės individų (remtasi skaičiavimų viduriniaisiais taškais), o tai sudaro iki 1 proc. visų suaugusių gyventojų. Geografiniu bei socialiniu požiūriu, problemiškas narkotikų vartojimas pasiskirstęs neproporcingai. Ši problema labai aktuali skurdžiuose miestų rajonuose, taip pat tam tikrose žmonių grupėse – ypač tarp jaunų vyrų. Visa tai kai kuriose bendruomenėse labai paaštrina problemiško narkotikų vartojimo situaciją. Danijoje, Italijoje, Liuksemburge, Portugalijoje ir Jungtinėje Karalystėje šie skaičiai yra didesni (6–10 atvejų tūkstančiui gyventojų, kurių amžius 15–64 metai). Mažesni šios problemos mastai yra Vokietijoje, Graikijoje, Nyderlanduose, Lenkijoje ir Suomijoje (mažiau nei 4 atvejai tūkstančiui 15–64 metų amžiaus gyventojų; žr. 11 paveikslėlį). Iš naujų ES šalių išsamius duomenis pateikia tik Čekijos Respublika, Lenkija ir Slovėnija, kuriose ši problema yra pasireiškia vidutiniškai – atitinkamai 4,9, 1,9 ir 5,3 proc. tūkstančiui 15–64 metų gyventojų.<sup>58</sup>

Nors kiekybinio vertinimo metodai žymiai išstobulėjo, narkomanijos tendencijas sunku įvertinti dėl to, kad nėra patikimų ir nuoseklių istorinių duomenų. Kai kurios šalys praneša kiekybinio vertinimo pokyčius, kuriuos patvirtina ir kiti rodikliai, t. y, kad nuo dešimtojo dešimtmečio vidurio narkomanijos mastai didėja, nors pastaraisiais metais kai kuriose šalyse padėtis stabilizavosi. 1999 – 2003 m. kartotinius duomenis turi 16 šalių (Danija ir Švedija turi 1998–2001 m. laikotarpio duomenis, o Jungtinė Karalystė 1996–2001 m. duomenis). Iš šių 16 šalių šešios šalys nurodė, kad narkomanijos paplitimas išaugo (Danija, Suomija, Norvegija, Austrija, Švedija ir Jungtinė Karalystė), penkios nurodė stabilų ar sumažėjusį paplitimą (Čekijos Respublika, Airija, Vokietija, Graikija ir Slovėnija), o penkios šalys (Ispanija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai ir Portugalija) nurodė skirtingas tendencijas priklausomai nuo taikyto kiekybinio vertinimo metodo, todėl šios tendencijos gali iš dalies atspindėti skirtingas narkomanų tikslines grupes.<sup>59</sup>

Aptariamo tyrimo rezultatai parodė, jog vairūs narkotikai mūsų šalies gyventojams yra gana lengvai prieinami. Prieinamiausios – kanapės. Net 14,3 proc. Lietuvos gyventojų nurodė, kad jei būtų norėję, per 24 valandas būtų lengvai jų gavę. Jaunimo grupėje šie rodikliai dar aukštesni, t.y. beveik kas antras 18-19 m. amžiaus grupės respondentas per parą būtų gana nesunkiai gavęs kanapių, beveik kas penktas 15-24 m. jaunimo grupės respondentas būtų gavęs ekstazio bei amfetamino. 18,5 proc.

---

<sup>58</sup> ES Narkotikų stebėsenos agentūra // 2005 m. metinė ataskaita : narkotikų problema Europoje

<sup>59</sup> Narkotikų stebėsenos agentūra <http://ar2005.emcdda.europa.eu/lt/page059-lt.html>, Žiūrėta 2007 03 17, 17<sup>00</sup>

Lietuvos gyventojų teigė, ka jiems nors kartą gyvenime buvo siūloma narkotikų. 25,7 proc. Lietuvos gyventojų, kuriems per paskutinius 12 mėnesių siūlyta įsigyti kanapių, nurodė, ka šio narkotiko jiems paskutinį kartą siūlė uždarame pasilinksminimo vakare, 16,9 proc. – klube, diskotekoje. Iš tų, kuriems nors kartą gyvenime buvo siūloma narkotikų, 44,6 proc. nors kartą gyvenime bandė vartoti vieną ar kitą narkotiką. Darytina išvada, jog su jaunuolių amžiumi didėja ir narkotinių medžiagų vartojimo spektras.

Iki 2005 metų Lietuva buvo viena iš nedaugelio šalių, kurioje nebuvo tirtas narkomanijos paplitimas bendroje populiacijoje. Jau dešimtmetį analogiški tyrimai daugelyje Europos Sąjungos šalių atliekami reguliariai. Pripažįstama, kad įrodymais pagrįsta informacija apie narkotikų vartojimą ir sukeliamas pasėkmes pastaruoju metu yra viena svarbiausių priemonių, sprendžiant narkomanijos problemą. Taigi darytina išvada, jog 2004 m. pabaigoje Lietuvoje atliktas bendrosios populiacijos žalingų įpročių paplitimo tyrimas suteikė daug naudingos informacijos apie narkotikų problemos bei kitų žalingų įpročių paplitimą šalyje, atskleidė didžiausias rizikos grupes, jų socialines – demografines charakteristikas, Lietuvos gyventojų požiūrį i narkomaniją.<sup>60</sup>

Tačiau sunku lyginti atskirų šalių statistikos duomenis bei įvairių tyrimų rezultatus. Skiriasi šalių priklausomybe sergančių asmenų registracijos tvarka; gydymo prieinamumas lemia kreipimosi dažnumą; socialiniai ir kultūriniai šalies gyventojų ypatumai lemia atsakymus į klausimus apie įvairių medžiagų vartojimą; skiriasi ir įvairių šalių gyventojų požiūris į įvairių narkotinių medžiagų vartojimą ir t.t.<sup>61</sup>

Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis, kiekvienais metais užregistruojama vis daugiau narkomanija sergančių asmenų. Tačiau nereikia pamiršti, kad užregistruojami tik tie asmenys, kurie kreipėsi dėl gydymo ar buvo išaiškinti kitomis aplinkybėmis. Be to, narkomanų skaičiaus didėjimas rodo ne vien narkomanijos plitimo spartėjimą. Analizuojant oficialis statistikos duomenis, nereikia pamiršti, kad tikras narkomanija sergančių asmenų skaičius nėra žinomas, nes jų registracijos duomenys ne visada sutampa su faktine padėtimi.<sup>62</sup>

---

<sup>60</sup> Narkomanijos epidemiologija// Narkotikų kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės// Metinis pranešimas 2005m

<sup>61</sup> Bulotaitė L. „Narkotikai ir narkomanija : iliuzijos ir realybė“/ psl. 32 – 34 //Vilnius, 2004 m.

<sup>62</sup> Valstybinis psichikos sveikatos centras // www.vpsc.lt

## 2.2 NARKOMANIJA TARP PAAUGLIŲ IR GATVĖS VAIKŲ

Vaikui pereinant į paauglystę, didėja troškimas būti nepriklausomam, auga pasitikėjimas savimi. Paauglys ima siekti laisvės, labiau atitolti nuo savo tėvų, atsiranda daug draugų, vertinama fizinė jėga, kinta požiūris į tėvų autoritetą: paauglys dabar netgi daugiau išmano nei jo tėvai; tam turi įtakos ir kompiuterių amžius. Prasideda lytinis brendimas, daug įtakos daro muzika, mados ir draugai. Vaikas virsta suaugusiu (bent jau pats laiko save tokiu). Paauglys pradeda įsijausti į skirtingus vaidmenis, tai gali būti išreiškiama skirtingais rūbais, poelgiais ir t.t.; jis stengiasi išreikšti savo esybę, bando rasti atsakymus į klausimus: "Kas aš esu?"; "Kur aš einu?" ir t.t. Šis amžius dažnai vadinamas "sunkių", "kritinių" amžiumi. Tai ne tik žmogaus organizmo, bet ir jo psichikos formavimosi etapas. Šiuo laikotarpiu vyksta daug įvairiausių pakeitimų.<sup>63</sup>

Pažymėtinas skaudžią socialinę-moralinę problemą visuomenėje atspindintis narkotikus vartojančių paauglių egzistavimas. Plintantis paauglių narkotikų vartojimas yra bene sparčiausiai auganti narkotikų rinkos dalis, peržengusi didmiesčių ribas ir vis labiau besiskverbianti į mažus miestelius. Formuojasi narkotikų vartojimo kultūra į save įtraukianti vis naujus ir naujus asmenis. Narkotikus vartojančių paauglių savikontrolė yra susilpnėjusi, jie pasižymi vartotojiškomis, agresyviais, priešiško vyraujančioms moralinėms nuostatoms pobūdžio socialinėmis vertybėmis. Dažnai tokie paaugliai tampa tiek nusikaltimų aukomis, tiek ir potencialiais nusikaltėliais, narkotikų platinimo grandinės dalimi nes jie neturi ir negali gauti pakankamai legalių lėšų kvaišalų įsigijimui, o jų bendrininkavimas narkotikų versle užtikrina galimybes tenkinti savuosius kvaišinimosi poreikius.<sup>64</sup>

Nemaža įtakos narkomanijos reiškiniui turi demografiniai veiksniai, iš kurių vienas svarbiausių - gyventojų mobilumo tempas, neleidžiantis susiformuoti pastoviems ilgalaikiams gyventojų ryšiams su aplinka, neišsijungimas į vietines bendruomenes. Antras veiksnys - tai šeimos instituto transformacija į šeimą, kurioje dažnai auga tik vienas vaikas ir gana dažnai tik su vienu iš tėvų. Toks šeimos modelio pasikeitimas įtakoja vaiko vystymąsi, jis ne visada susiformuoja adekvačius bendravimo įgūdžius, reikalingus tolimesniame gyvenime. Kita vertus vaikai, neturėję ir nesugebėję įgyti pakankamai stiprių socialinių ryšių, žymiai lengviau pasiduoda neigiamai aplinkos įtakai, įsitraukia į kvaišalų vartojimą,

---

<sup>63</sup> Mamos svetainė. Paauglystė. / [http://moteru.takas.lt/mama/straipsnis.php?msg\\_id=78](http://moteru.takas.lt/mama/straipsnis.php?msg_id=78)

yra labiau linkę nepaisyti kitų asmenų teisių, o bausmės atlikimo atveju sunkiau resocializuojasi, įtraukiami į prosocialią veiklą.<sup>65</sup>

Dauguma Vilniaus bendrojo lavinimo mokyklų ESPAD tyrimo<sup>66</sup> metu nurodė, kad narkotikus išbandė ar nereguliariai vartoja 2-3% moksleivių, kai kurios - 7- 9%. Mokyklose, kur narkotikai paplitę, jų vartojimas siekia iki 15%, o atskirose ir ypač jaunimo mokyklose juos vartoja net iki 28 -37.5% moksleivių, daugiau berniukai nei mergaitės. Labiausiai paplitę vadinamieji lengvieji narkotikai - "žolė" (didžiausias rodiklis siekia iki 28.9 - 33.0%), o taip pat vaistai - raminamieji bei migdomieji (tarp mergaičių rodiklis siekia 9%) ir inhaliantai (klijai, o rodiklis siekia 8%). Viena iš labiausiai tikėtinų šių narkotinių ir psichotropinių medžiagų "populiarumo" priešasčių – santykinis šių narkotikų pigumas bei paprastesnis jų įsigijimo būdas – vaistinėse (kas susiję su raminamaisiais ir migdomaisiais preparatais) ar buitinių prekių parduotuvėse (kalbant apie kljus, aerosolius). Kljus uosto 36.0 % gatvės vaikų. Net 7-8% kai kurių globos namų auklėtinių uosto kljus. Dažniausiai narkotinės medžiagos vartojamos diskotekose, vakarėliuose, naktiniuose klubuose, pramogų centruose. Moksleiviams pakanka informacijos, kur ir pas ką galima gauti narkotikų. Tai netiesiogiai rodo didelius narkotinių ir psichotropinių medžiagų pasiūlos mastus. Narkotikų galima gauti net kaimo vietovėse: 15-17% kaimo mokyklų moksleivių anketose nurodė, kad žino, kur savo gyvenvietėje gali gauti narkotikų

Taigi, kaip rodo moksleivių minėti tyrimai, 1/2 moksleivių žino vietas, kur galima įsigyti narkotikų. Kadangi neretai vartojantys narkotikus respondentai į šį klausimą, pateiktą tyrimo anketoje, atsakė neigiamai, reikia manyti, kad žinančių yra ir daugiau. Daugiausia moksleivių nurodė, kad narkotikų jie gali gauti diskotekoje. Nemaža dalis moksleivių nurodė, kad žino kur narkotikus siūlo ir parduoda gatvėje, nurodė net adresus. Moksleiviai žino ir prekiautojus, pas

---

<sup>65</sup> Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Projekto medžiaga :Narkomanijos, Živ, Aids problema žmogaus teisių aspektu.// <http://www.hrimi.lt/project.php?strid=1191&id=1204>, Žiūrėta 2007 13 18

<sup>66</sup> ESPAD yra svarbus informacijos apie Europos moksleivių narkotikų ir alkoholio vartojimą šaltinis, kurio reikšmė tendencijoms per tam tikrą laiką nustatyti yra milžiniška. ESPAD tyrimai buvo atlikti 1995 m., 1999 m. ir 2003 m. Gauti duomenys yra aukštos kokybės, juos galima naudoti palyginimams, nes tipiškoms nacionalinėms 15-16 metų moksleivių imtims buvo taikomi standartiniai metodai ir instrumentai. Kiekviename ESPAD tyrime dalyvavo vis daugiau ES valstybių narių ir Europos Sąjungai nepriklausančių šalių. 1995 m. tyrime dalyvavo iš viso 26 Europos šalys (įskaitant 10 į ES 2004 m. gegužės mėn. įstojusių šalių). Šis skaičius 1999 m. išaugo iki 30, o 2003 m. tyrime dalyvavo išspūdingas šalių skaičius - 35, įskaitant 23 ES valstybes nares (tarp jų 10 į ES 2004 m. gegužės mėn. įstojusių šalių) ir tris šalis kandidatės (Bulgarija, Rumunija ir Turkija) bei Norvegija.). // <http://www.espad.org/> Žiūrėta 2007 03 19

kuriuos galima įsigyti narkotikų. Dažnas nurodė, kad užtenka paskambinti telefonu ir narkotikai bus pristatyti į sutartą vietą. Kai kurie moksleiviai nurodė galimybę įsigyti narkotiką mokykloje per draugus.<sup>67</sup>

2004 metų, jau anksčiau mano minėtame tyrime apie žalingų įpročių paplitimą Lietuvoje, tiriant narkotikus vartojančių asmenų amžių, paaiškėjo, kad vartojusių bet kuriuos narkotikus rodikliai yra aukščiausi tarp jaunų asmenų (15 – 34 m):

**Narkotikų vartojimo pradžios vidutinis amžius<sup>68</sup>**

Kanapės	Ekstazis	Amfetaminas	Kokainas	heroinas	LSD	Magiškieji grybai	Inhalatoriai
19	18	19	23	18	15-21	24	16

**Narkotikų vartojimo pradžios minimalus amžius<sup>69</sup>**

Kanapės	Ekstazis	Amfetaminas	Kokainas	Heroinas	LSD	Magiškieji grybai	Inhalatoriai
11	14	13	17	13	15-21	17	10

Taigi, šioje lentelėje ir atsispindi, kad pagundai paragauti vienos ar kitos rūšies narkotinių medžiagų neatsispiria jauni, dažniausiai paaugliško amžiaus asmenys.

<sup>67</sup> ŽTSI atliko narkomanų bei ŽIV/AIDS sergančiųjų padėties Lietuvoje teisinį - kriminologinį tyrimą. Šio tyrimo pagrindu 2004 m. gegužės 13 d. Seime vyksiančioje konferencijoje "Narkomanija, ŽIV/AIDS: problemos ir pagrįsti sprendimai" buvo skaitomas pranešimas.

<sup>68</sup>Narkotikų Kontrolės Departamentas// <http://www.nkd.lt/index.php?id=0-40-0/> Žiūrėta 2007 02 25

2004 m. buvo atliktas tyrimas, kuriuo siekta išsiaiškinti alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimo paplitimą šalyje, ir kurį inicijavo Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

<sup>69</sup> Žr. ten pat

Lietuvos miestų, miestelių gatvėse, kai mokyklose vyksta pamokos ir net vėlyvą naktį, kai visos šeimos nariai renkasi į savo namus, gatvėse galima pamatyti įvairaus amžiaus vaikų : 8-12, 12-16 metų amžiaus. Jų veikla įvairi :vieni elgetauja, kiti siūlo paslaugas (pvz. pilstyti automobiliams benzina), treči – pardavinėja laikraščius, perpardavinėja įvairius daiktus. Visi jie, kaip vienas, nelanko mokyklos. Juos įprasta vadinti gatvės vaikais.<sup>70</sup>

Gatvės vaikai pradeda vartoti narkotikus labai anksti. Daugelis tyrime dalyvavusių respondentų piktnaužiavo alkoholiu ar kitais narkotikais jau ilgą laiką. Didelė dalis gatvės vaikų buvo patyrę fizinį smurtą (dažniau berniukai), seksualinį priekabiavimą ar seksualinę prievartą (dažniau mergaitės). Gatvės vaikai dažnai elgiasi destruktiviai ir vertina tai kaip normalų gyvenimo būdą.Ypač paplitusios vagystės. Net 49,0 proc. mergaičių ir 28,3 proc. berniukų bent kartą buvo bandę žudyti, ir tai rodo, kad gatvės vaikai yra vieniši su savo problemomis ir nelaimingi, kad jiems reikia kitų pagalbos. Vaikai dažniausiai atsidūria gatvėje dėl tėvų alkoholizmo, netinkamo auklėjimo (prievarta, nesirūpinimas) ar sunkios ekonominės šeimos padėties. Kai kurie jų vis daugiau laiko ima leisti gatvėje arba bėga iš namų, tai ir lemia, kad jie pradeda ir nori rūkyti, pamėginti įvairių narkotikų.<sup>71</sup>

2000m. Jungtinių Tautų plėtros programa, Jungtinių Tautų vaikų fondas ir Pasaulio sveikatos organizacija pasiūlė Baltijos šalims ir Lenkijai pagal greitojo vertinimo metodiką atlikti labiausiai pažeidžiamų vaikų tyrimą dėl svaiginamųjų medžiagų vartojimo bei rizikingos lytinės elgsenos. Tyrimas parodė, kad į globos namus, dienos centrus ir kitas globos įstaigas patenka vaikai, kuriems nuo mažens nebuvo ugdomi gyvenimo ir socialiniai įgūdžiai bei formuojamos tinkamos nuostatos.<sup>72</sup>

## 2.3 NARKOTIKAI DISKOTEKOSE IR KLUBUOSE

Praėjusio XX amžiaus devintojo dešimtmečio pabaigoje Europoje prasidėjusi šokių muzikos banga stiprėja iki šiol. Tai tapo komerciniu reiškiniu, atsirado skirtingos muzikos formos, patrauklios skirtingoms jaunų žmonių grupėms su skirtingais polinkiais vartoti tam tikrus narkotikus.

---

<sup>70</sup> Mokykla ir nusikalstamumo prevencija/ Sudarytojas dr. V.Šlapkauskas/ LR Švietimo ir mokslo Ministerija/Vilnius 1996m.

<sup>71</sup> Davidavičienė A., Bulotaitė L., Trakinskienė L., Lekaravičienė A.,psl. 20// Gatvės vaikų, esančių institucijose, svaiginančių medžiagų vartojimo ir seksualinio elgesio greitas įvertinimas bei atsakas. Tyrimo medžiaga – Vilnius, 2000m.

<sup>72</sup> Žr. ten pat.



Šokių muzikos suklestėjimą lydėjo naujos narkotikų vartojimo tendencijos, tai smarkiai pakeitė narkotikų vartojimo situaciją tiek visame pasaulyje, tiek ir Lietuvoje. Atsirado ne tik naujų narkotikų, bet pasikeitė ir vartojimo tikslai, o kartu ir narkotikų kultūra. Todėl ir dabartiniai vartotojai smarkiai skiriasi nuo anksčiau mūsų susikurto narkotikų vartotojo įvaizdžio. Anksčiau išgirdę žodį „narkomanas“ įsivaizduodavome apkvaitusį, netvarkingą, vagiliaujantį, niekur nedirbantį ir asocialų asmenį. Kai kurie šiuolaikiniai narkotikų vartotojai yra puikiai socialiai prisitaikę, dirbantys ar net kopiantys karjeros laiptais. Jų požiūris į narkotikus – vartotojiškas. Narkotikai jiems padeda atsipalaiduoti po darbų, įgyti energijos, pasilinksinti ar atgauti jėgas. Klubus lankantys stilingi, besimokantys ar dirbantys jaunuoliai visai neprimena narkomanų. Dažniausiai vartojami sintetiniai narkotikai yra ekstazis ir amfetaminas, pusiau sintetinis narkotikas kokainas, kai kurie naktinių klubų lankytojai nevengia ir haliucinogeninių narkotikų.<sup>73</sup>

Tyrimai, atlikti Vokietijos ir Didžiosios Britanijos naktiniuose klubuose, parodė, kad kai kurie jaunuoliai ima vartoti sintetinius narkotikus(amfetaminą, ekstazi)eksperimentuodami su savimi, norėdami pajusti tai, ką apie šiuos narkotikus pasakoja kiti vartotojai. Kitiems tai greitas būdas įsilieti į šėlsmą diskotekoje ir išlikti energingiems iki klubo uždarymo ar tiesiog būdas mėgautis gyvenimo malonumais.Taigi, daugeliui jaunimo tai tiesiog laisvalaikio praleidimo dalis. Klubinius narkotikus vartojantys jaunuoliai dažniausiai galvoja, kad šie narkotikai lengvesni ir tikrai nekelia tokio pavojaus kaip opioidai. Tačiau naujesių mokslinių tyrimų rezultatai liudija, kad dauguma vadinamųjų klubinių narkotikų turi ilgalaikį poveikį smegenims, o vartojami kartu su alkoholiu jie yra ypač pavojingi, pasėkmės gali būti mirtinos. Mokslininkų nuomone, nėra nežalingų klubinių narkotikų, visi jie turi ilgalaikį poveikį sveikatai.<sup>74</sup>

2000 m. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerija, įgyvendinama Pasaulio sveikatos organizacijos projektą „ Priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimo prevencija tarp jaunimo“, organizavo narkotikų vartojimo diskotekose ir klubuose tyrimą. Tyrimo rezultatai rodo, kad bent kartą kokių nors narkotikų yra pamėginę 51,4 proc. klubų bei diskotekų lankytojų. Tarp bandžiusiųjų vartoti narkotikus daugiau vaikinų negu merginų. Dažniausiai vartojamas narkotikas- žolė, kurią rūko net 46,6 proc.klubų lankytojų. Amfetaminą vartoja 18,9 proc., ekstazi – 10,6 proc.,kokainą – 8,3 proc.,

<sup>73</sup> Pramogės be narkotikų//Metodinės rekomendacijos jaunimo pramogų verslo organizatoriams, kaip įgyvendinti narkotikų vartojimo pramogų metu prevenciją// Parengė Narkotikų kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės bendradarbiaudamas su Policijos Departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos, STAD Projected (Švedija) ir Liverpool John Moores University, Centre for Public Health ( D.Britanija)2006m.

<sup>74</sup> Safer Nightlife in Worth West of England : a Report by the North West Safer Nightlife Group, psl.48 /Hughes K. and Bells Mark A. – Liverpool John Moores University, 2003m.

heroiną – 5,4 proc., kitus narkotikus – 7,3 proc. apklaustųjų. Nustatyta, kad kuo dažniau lankomasi klubuose, tuo gausiau vartojama tokių narkotikų, kaip ekstazis, amfetaminas, marichuana, heroinas. Jei tarp besilankančiųjų klubuose kas savaitgalį vartoja 65,4 proc. apklaustųjų, tai tarp besilankančiųjų kartą per 3-4 mėnesius tokie asmenys sudarė tik 37,5 proc., o tarp besilankančiųjų dar rečiau – tik 35,7 procento.

Klubų bei diskotekų lankytojai norodo įvairias narkotikų vartojimo priežastis, tarp kurių vyrauja noras atsipalaiduoti, patirti malonumą, užsimiršti. Skirtingas priežastis nurodo įvairius narkotikus vartojantys bei ne vienodą jų vartojimo patirtį turintys asmenys.

Narkotikų vartojimui didelę įtaką daro draugai. Klubų lankytojai, turintys vartojančių narkotikus draugų, beveik 2 kartus dažniau patys vartoja narkotikus nei tie, kurie tokių draugų neturi ( atitinkamai 62,4 ir 32,6 proc.). Net 32,8 proc. klubų lankytojų teigia, ka jiems visiškai nesunku įsigyti narkotikų. 47,2 proc. klubų bei diskotekų lankytojų turi problemų dėl narkotikų vartojimo; daugiausia piniginių problemų ir sunkumų su klubų apsauga. Iš sveikatos sutrikimų, susijusių su narkotikų vartojimu, minimi miego sutrikimai, išsekimas, pykinimas, depresija, šleikštulys, rečiau – nerimas bei širdies ritmo sutrikimai. Daugiausia sveikatos sutrikimų patiria amfetamino bei heroino vartotojai.

Nemaža klubų lankytojų sieja narkotikų vartojimą su mano jau minėta klubų bei diskotekų kultūra. Su nuomone, kad narkotikai – neatsiejama klubų ar diskotekų dalis, sutinka 31,4 proc. apklaustųjų, o 56,2 proc. pripažįsta, kad dauguma klubų ir diskotekų lankytojų vartoja narkotikus.<sup>75</sup>

Su amžiumi keičiasi pažiūris į narkotikų žalingumą. Vyresni klubų lankytojai įsitikinę, kad visi narkotikai labai žalingi sveikatai. Merginos daugumą narkotikų laiko žalingesniais nei vaikinai. Narkotikų vartojimo patirtis turi įtakos narkotikų žalos vertinimui. Nebandę vartoti narkotikų klubų lankytojai daugelį narkotikų laiko pavojingesniais sveikatai nei juos vartojantys asmenys.<sup>76</sup>

Apskritai, didžiųjų miestų jau neįsivaizduojame be naktinio gyvenimo ir šokių muzikos. Pagrindinis naktinių klubų lankytojas – jaunimas. Vienas greičiausių ir veiksmingiausių būdų atsipalaiduoti – šėlsmas šokių aikštelėje.

---

<sup>75</sup> Pirminės narkomanijos prevencijos visuomenėje vykdymas//Metodinės rekomendacijos//Leidinys parengtas įgyveninant Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004-2008m. programos įgyvendinimo 2005m. 1.2 priemonę ( Žin., 2005, Nr.33-1066)//2005m.

<sup>76</sup> Žr. ten pat

Tačiau užsienio šalių patirtis rodo, kad vis daugėja jaunuolių, manančių, jog nieko baisaus bent vieną vakarą užsimiršti pavartojus sintetinių medžiagų – naujos kartos narkotikų, kuriuos jie laiko lengvais ir nepavojingais. Lietuva jau irgi ne išimtis.<sup>77</sup>

## 2.4 NARKOMANIJA ĮKALINIMO ĮSTAIGOSE

Narkotikų vartojimas tarp nuteistųjų kelia susirūpinimą tiek atskirose valstybėse, tarp jų ir Lietuvoje, tiek ir pasauliniame lygmenyje – ši problema keliami ir Europos Sąjungoje, ir Jungtinių Tautų Organizacijoje. Šiai problemai išskirtinis dėmesys tarptautiniu lygmeniu pradėtas teikti nuo 1997 m., kai grupė ekspertų susitiko Strasbūre aptarti naujas baudžiamosios teisinės sistemos vystymosi galimybes. Rengiamų seminarų metu buvo nagrinėjami narkotikus vartojančių asmenų ryšiai su nusikalstamu pasauliu, šių ryšių susiformavimas, vystymasis ir įtaka, analizuota situacija įvairių šalių pataisos įstaigose, dalijamasi patirtimi, daromi apibendrinimai ir teikiamos rekomendacijos.<sup>78</sup> Šioje srityje yra būtini tyrimai, kuriuos galima būtų palyginti su analogiškais kitų šalių tyrimais, kuriuose atspindėtų konkreči situacija, jos dinamika, būtų atliktos prognozės ateičiai. Atsižvelgiant į tai, 2002m. buvo atliktas tyrimas<sup>79</sup> pagrindinėse Lietuvos pataisos įstaigose. Atliktas tyrimas leidžia teigti, kad Lietuvos pataisos įstaigose narkotikų vartojimas yra pakankamai paplitęs – narkotikus vartoja 32,4 proc. visų nuteistųjų, tačiau atskirose pataisos įstaigose vartojančiųjų procentas svyruoja nuo 46,9 iki 7,8 procento. Taip pat tyrimo metu nustatyta, ka laisvėje narkotikus bandę prisipažino 37,7 procento nuteistųjų, t.y. 2,5 procentais daugiau nei narkotikų vartojimas pataisos įstaigose, o pataisos įstaigose pradėjo vartoti narkotikus tik 11,5 proc. respondentų. Taigi darytina išvada, jog didžioji dalis nuteistųjų ateina į kalėjimus jau turėdami įpročius vartoti narkotikus ir yra jų bandę laisvėje.

Kadangi laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys yra visuotinai pripažinti aukštos rizikos grupe narkotinių medžiagų vartojimo bei platinimo atžvilgiu, todėl nenuostabu, kad laisvės atėmimo vietose narkomanijos problema labiau akcentuota negu bendrai visuomenėje.<sup>80</sup> Lietuvos Respublikos

<sup>77</sup> Pramogos be narkotikų :ar įmanoma?// <http://www.delfi.lt/news/daily/education/article.php?id=8164008>, Žiūrėta 2007 03 05

<sup>78</sup> Gruodytė. E Narkotikų vartojimas Lietuvos pataisos įstaigose/Tyrimo duomenys/Monografija/ Kaunas 2002m.

<sup>79</sup> Žr. ten pat. Atlikto tyrimo tikslas – nustatyti, kiek narkotikų vartojimas paplitęs pataisos įstaigose, ar jų vartojimas priklauso nuo konkrečios įstaigos, teistumų skaičiaus, amžiaus, išsilavinimo, padaryto nusikaltimo rūšies ir kt. Taip pat, ar narkotikų vartojimo pradžia susijusi su laisvės atėmimo bausme, koks ryšys tarp nusikaltimo padarymo ir apsvaigimo nuo narkotikų fakto.

<sup>80</sup> Narkotikų kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės//Metinis pranešimas 2005m.

sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintos statistinės ataskaitos apskaitos formos „Ataskaita apie psichikos ir elgesio sutrikimus vartojant psichoaktyvias medžiagas“ duomenimis, laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų, priklausomų nuo narkotinių medžiagų, palyginti su 2003 m., skaičius padidėjo, bet vis dar yra žemas, palyginti su kitomis Europos šalimis.<sup>81</sup>

Informaciją atspindinti LR Sveikatos apsaugos ministerijos pateikti duomenys apie Europos šalių įkalinimo įstaigose narkotines medžiagas vartojančius asmenis :

<i>Vastybė</i>	<i>Procentai</i>	<i>Vastybė</i>	<i>Procentai</i>
Austrija	10-20	Liuksemburgas	36
Belgija	32-42	Olandija	14-44
Danija	19-36	Portugalija	38-70
Suomija	15-31	Ispanija	35-54
Prancūzija	32	Švedija	47
Vokietija	20-30	Anglija	15-29
Graikija	26-33	Škotija	18-33
Airija	30-52	Lietuva	8,8-15,6
Italija	25-29		

Kalėjimų Departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos duomenimis, Lietuvos Respublikos laisvės atėmimo vietose 2004m. gruodžio 31d. buvo laikomi 8125 asmenys(suimtųjų – 1284, nuteistųjų – 6841). Dispanserinėje įskaitoje dėl narkotinių medžiagų vartojimo 2004m. gruodžio 31d. buvo įrašyti 1265 asmenys, tai sudaro 15,6 proc.( 2003m. – 14,4 proc) visų laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų skaičiaus.<sup>82</sup>

Analizuojant duomenis, apie dispanserinėje įskaitoje esančius ir narkotines medžiagas vartojančius asmenis nustatyta, kad pagrindiniai narkotikai vartojami laisvės atėmimo vietose ir toliau yra opioidai. Per pastaruosius penkerius metus pastebėtas ryškus opioidų vartojimo mažėjimas, tai

<sup>81</sup>Lietuvos Respublikos Sveikatos Apsaugos ministerijos internetinis psl. [www.sam.lt](http://www.sam.lt); Žiūrėta 2007 03 03

<sup>82</sup> Lietuvos Respublikos Kalejimų Departamentas prie Teisingumo ministerijos//[www.kalejimudepartamentas.lt](http://www.kalejimudepartamentas.lt)

patvirtina nuteistieji ir suimtieji asmenys, esantys dispanserinėje įskaitoje. Neramina tai, kad didėja tardomų ar suimtų asmenų, kurie vartoja kelis narkotikus ar stimulatorius, skaičius.<sup>83</sup>

Nerimą kelia tai, kad laisvės atėmimo vietose pastebimas didėjantis jaunų asmenų potraukis vartoti narkotines ar psichotropines medžiagas. Jose daugiau nei pusė nuteistųjų yra jauni žmonės iki 30 metų amžiaus. Svarbu ir tai, kad didžioji dauguma visų medžiagų yra vartojama injekciniu būdu, todėl atsiranda palankios sąlygos plisti užkrečiamosiomis ligomis.<sup>84</sup> Tuo tarpu Vakarų valstybių kalėjimuose nuteistieji, ypač pataisos įstaigose, vengia vartoti narkotikus tokiu būdu, bijodami užsikrėsti per kraują plintančiomis ligomis. Situacija Lietuvos kalėjimuose rodo, ka būtina šviesti nuteistuosius, aiškinti apie tokio būdo grėsmę.

Antras pagal populiarumą narkotikas vartojimo būdas – uostymas. Tačiau pagal E. Gruodytės 2002m. atliktą tyrimą paaiškėjo, kad Lietuvoje jis nėra labai paplitęs. Populiariausi Lietuvos kalėjimuose preparatai iš aguonų, antroje vietoje – heroinas, trečioje – marichuana ir hašišas, ketvirtoje – amfetaminai. Nerimą taip pat kelia tai, kad stipraus narkotiko heroino vartojimas pakankamai smarkiai paplitęs tarpe nuteistųjų.<sup>85</sup>

Kaip jau minėjau, narkotinių medžiagų plitimą laisvės atėmimo vietose dažniausiai lemia įprotis vartoti narkotikus dar būnant laisvėje, todėl atskirose pataisos įstaigose vartojančiųjų nuteistųjų procentas yra nevienodas. 2006 m. sausio 1 d. daugiausia asmenų, turinčių priklausomybę narkotikams ir psichotropinėms medžiagoms, atlieko bausmę Marijampolės pataisos namuose (458), Alytaus pataisos namuose (242), Pravieniškių 3-iusiuose pataisos namuose (130) ir Pravieniškių 1-uisiuose pataisos namuose (120).<sup>86</sup>

Kaip narkomanijos paplitimo įkalinimo įstaigose per pastaruosius kelerius metus apibendinimą parodo lentelė Nr.1 (žiūrėti apačioje), kurią pateikė Kalėjimų Departamentas, 2006 metų ataskaitoje. Matome, jog per trejus metus narkotines ir psichotropines medžiagas vartojančiųjų kalinių skaičius padidėjo 5 procentais. Taip pat pastarųjų trejų metų duomenys patvirtina, kad nuteistiesiems ir suimtiesiems skirtuose pašto ir perduodamuose siuntiniuose vidutiniškai per metus surandama ir

---

<sup>83</sup> Narkotikų kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės/Metinis pranešimas 2005m./www.nkd.lt

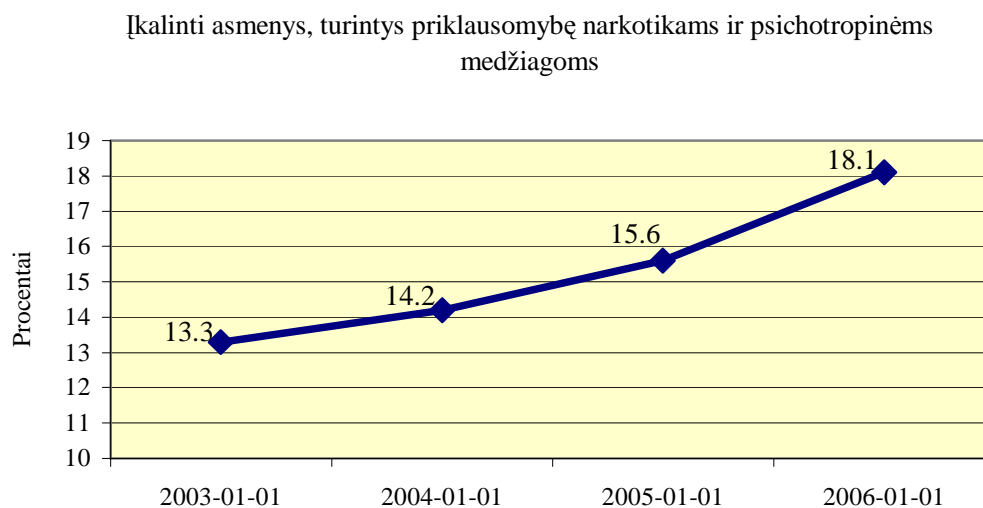
<sup>84</sup> Lietuvos Respublikos Kalėjimų Departamentas prie Teisingumo ministerijos//www.kalejimudepartamentas.lt

<sup>85</sup> Gruodytė.E Narkotikų vartojimas Lietuvos pataisos įstaigose/Tyrimo duomenys/Monografija/ Kaunas 2002m.

<sup>86</sup> Kalėjimų Departamento bei jam pavalžių įstaigų ir valstybės įmonių 2005 m. veiklos pagrindiniai duomenys//www.kalejimudepartamentas.lt

paimama apie 52,8 proc. viso surasto ir paimto laisvės atėmimo vietose narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekio.<sup>87</sup>

Lentelė.Nr1<sup>88</sup>



Skirtingai nuo asmenų, kurie vartoja narkotines medžiagas laisvėje, narkomanijos paplitimą tarp įkalintųjų įtakoja tai, jog jie negali gauti narkotinių medžiagų visiškai laisvai. Sprendžiant narkomanijos problemą laisvės atėmimo vietose, didelis dėmesys yra skiriamas apsaugai stiprinti, leidimų režimui, darbuotojų atrankai tobulinti, atvykstančių bei išvykstančių iš laisvės atėmimo vietų nuteistųjų ( suimtųjų) kratoms, tikrinami įeinančiųjų ir išėinančiųjų iš laisvės atėmimo vietų asmenų daiktai ir perduodami nuteistiesiems (suintiesiems) siuntiniai, perdavimai ir banderolės su spauda. Tačiau pagrindiniai neleistinų narkotinių ir psichotropinių medžiagų perdavimo būdai nuteistiesiems asmenims yra šie:

- pašto ir perduodami siuntiniai, kuriuose yra paslėpti draudžiami daiktai;

<sup>87</sup> Narkotikų kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės // Metinis pranešimas 2005m.

<sup>88</sup> Lietuvos Respublikos Kalejimų Departamentas prie Teisingumo ministerijos//www.kalejimudepartamentas.lt

- trumpalaikiai ir ilgalaikiai pasimatymai, per kuriuos nuteistiesiems įnešami draudžiami daiktai;
- draudžiamų daiktų permetimas į laisvės atėmimo vietos teritoriją per apsauginę tvorą;
- nesąžiningų laisvės atėmimo vietų pareigūnų ir darbuotojų bendradarbiavimas įnešant radžiamus daiktus.<sup>89</sup>

Atsižvelgiant į didėjančią narkotinių medžiagų, patenkančių į laisvės atėmimo vietas per siuntinius ir perdavimus, kiekį, 2005m. balandžio 21. Seimas priėmė Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymą. Įsigaliojus priimtiems pakeitimams, nuteistieji nebeturi teisės gauti pašto bei perduodamų siuntinių su maisto produktais<sup>90</sup> – būtent juose paslėpus stengiamasi iš laisvės perduoti narkotines bei psichotropines medžiagas, mobiliuosius telefonus, kitus draudžiamus daiktus.

Akivaizdu, jog visas valstybes palietė alinančios piktnaudžiavimo narkotikais ir neteisėtos narkotikų apyvartos pasėkmės: neigiamas poveikis sveikatai, nusikalstamumo protrūkis, smurtas ir korupcija. Piktnaudžiavimas narkotikais paveikia visus visuomenės sluoksnius ir visų išsivystymo lygių šalis. Todėl narkotikų paklausos mažinimo politika ir įvairios prevencijos programos turėtų apimti visus visuomenės sluoksnius.

### **III NARKOMANIJOS PREVENCIJA**

#### **3.1 NARKOMANIJOS PREVENCIJOS POLITIKA LIETUVOJE**

Prevenција – visų valstybės ir privačių asmenų pastangų, kuriomis siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, visuma. Prevencijos tikslas yra užtikrinti svarbiausių socialinių vertybių apsaugą. Jos esmė – nusikaltimų priežasčių ir sąlygų atskleidimas ir šalinimas sudarant atitinkamų priemonių sistemą, taip pat poveikis asmenims, linkusiems daryti nusikaltimus. Apskritai, nusikaltimų prevencija siekiama apsaugoti tokias svarbias socialines vertybes kaip valstybės, visuomenės ir piliečių interesai. Šis tikslas yra pasiekiamas šalinant veiksnius, kurie skatina kėsintis į šias vertybes, arba šalinant pasikėsinimus lemiančias priežastis. Nusikaltimų prevencijai būdinga sudėtinga sistema, kuri susideda iš prevencinių priemonių ir prevencijos subjektų, įgyvendinančių šias priemones. Pagal priemonių

<sup>89</sup>Narkotikų kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės // Metinis pranešimas 2005m.

<sup>90</sup> Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodekso ir kardomojo kalinimo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas //Valstybės Žinios, 2006.06.17, Nr.: 68, Nr.: 2494 .

po būdį skiriama bendroji ir individualioji nusikaltimų prevencija. Bendrosios prevencijos tikslas – nustatyti ir pašalinti nusikaltimų priežastis bei sąlygas. Jis neturi konkreto adresato. Tuo tarpu individualioji prevencija siekia paveikti asmenis, linkusius daryti nusikaltimus. Tai reiškia, kad jos tikslas yra orientuotas į kiekvieną žmogų individualiai.<sup>91</sup>

Narkomanijos prevencija – tai informavimas apie narkotinių ir psichotropinių medžiagų keliamą pavojų asmenims sveikatai.<sup>92</sup> Iš tiesų šis konkretus informavimo elementas sudaro tik mažą narkomanijos prevencijos dalį. Veiksminga narkomanijos prevencijos strategija derina informavimą apie narkotinių ir psichotropinių medžiagų keliamą pavojų su elgsenos bei mąstymo (teisingos asmeninių vertybių sistemos) formavimo metodais, kurie tam tikra prasme užkerta kelią šių medžiagų vartojimui.

Narkomanijos prevencijos priemonių tikslas – sumažinti vartojančių narkotines ir psichotropines medžiagas vartojančių skaičių.

Lietuva nuosekliai vykdo narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politiką, kuri yra sudedamoji valstybės užsienio ir vidaus politikos dalis. Šios politikos įgyvendinimui turi būti skiriamas tiek politinis dėmesys, tiek reikiami finansiniai bei žmogiškieji ištekliai.

Lietuvos valstybė nuo pirmųjų Nepriklausomybės metų, padedama Jungtinių Tautų, Europos bendrijos, Europos Tarybos Pompidou grupės<sup>93</sup>, Dublino grupės<sup>94</sup> ir kitų tarptautinių organizacijų, formavo nacionalinius narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos pagrindus pagal tarptautinių sutarčių reikalavimus<sup>95</sup>

Pagal Valstybės ilgalaikę raidos strategiją patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu<sup>96</sup>, vienas iš esminių ir ilgalaikių valstybės raidos prioritetų yra saugi visuomenė. Nacionalinėje narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės 2004-2008 metų strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos

---

<sup>91</sup> Namų advokatas, psl. 696 //Sudarytojas J.Prapešis// Vyr.red.R.Mockevičius/ Teisinės informacijos centras/ Vilnius 2002

<sup>92</sup> Narkotikų Kontrolės Departamentas// [www.nkd.lt](http://www.nkd.lt), Žiūrėta 2003 01 10

<sup>93</sup> Pompidou grupė yra įvairiapusis skirtingų ministerijų bendradarbiavimo forumas, kovojantis prieš narkotikų vartojimą ir neteisėtą prekybą. Šiuo metu grupė vienija 34 valstybes nares/[www.nkd.lt](http://www.nkd.lt)

<sup>94</sup> Tai yra 1990m.įsteigta neoficiali narkotikų koordinavimo grupė, kuri analizuoja tarptautines narkomanijos problemas, teikia rekomendacijas kitoms šalims.

<sup>95</sup> Pirminės narkomanijos prevencijos bendruomenėje vykdymas//Metodinės rekomendacijos/Narkotikų kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius .2005m.

<sup>96</sup> Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX-1187 "[Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos](#)"//Valstybės Žinios,2002, Nr.113-5029



Vyriausybės nutarimu<sup>97</sup>, išdėstytas valstybės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politikos prioritetas – pirminė narkotikų vartojimo prevencija šeimoje, tarp vaikų ir jaunimo<sup>98</sup>.

Akivaizdu, jog prevencijos priemonės turi būti įgyvendinamos visoje šalyje, tačiau ne tik valstybės, bet ir savivaldybių lygmeniu, kitaip tariant, jos turi būti naudingos bei efektingos visiems bendruomenės nariams. Tai reiškia, kad narkomanijos prevencijos priemonių įgyvendinimas yra labai aktualus net mažiausioms bendruomenės socialinės struktūroms, tokioms kaip mokykla, šeima ir atskiri individai.

Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakyme numatyta, kad narkomanijos prevencija gali būti klasifikuojama pagal tikslines grupes<sup>99</sup>:

Bendroji prevencija – taikoma bendrosioms (paprastai jauno amžiaus) žmonių grupėms ir nukreipta į visą populiaciją ( visą šalį, vietos bendruomenę, mokyklą, rajoną ar gyvenvietę) siekiant užkirsti kelią narkotikų vartojimui, pvz., mokyklos bendruomenei, o ne konkrečioms rizikos grupėms.

Atrankinė prevencija – skirta pažeidžiamoms /rizikos asmenų grupėms. Priešingai nei bendrosiose prevencijos programose, kuriose keliamas polataus masto uždaviniai, atrankinėje prevencijoje didelis dėmesys kreipiamas į lengvai pažeidžiamus individus ar grupes. Atrankinėje prevencijoje naudojami jau atlikti tyrimai apie rizikos faktorius, pažeidžiamas grupes, t.y. tuos atvejus, kai yra didžiausia rizika pradėti svaigintis narkotikais (pvz., pramogų metu).

Tikslinė prevencija – orientuota į pažeidžiamus asmenis, kuriems būdingas probleminis elgesys dėl piktnaudžiavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, bet dar nėra susiformavusi priklausomybė. Tikslinės prevencijos keliami uždaviniai – nustatyti piktnaudžiaujančius narkotikais asmenis, motyvuoti juos nevartoti narkotikų, suteikti reikiamą pagalbą, vykdyti ankstyvą intervenciją.

Lietuvoje vykdomi narkomanijos prevencijos projektai dažniausiai sutelkti į bendrosios prevencijos vykdymą. Didžiausias dėmesys skiriamas vietos bendruomenės ir mokykloms, juo siekiama apsaugoti asmenis nuo narkotikų vartojimo. Ypatingas dėmesys skiriamas vykdomai prevencijai tarp rizikos grupės vaikų ir jaunimo.<sup>100</sup>

Taip pat narkomanijos prevencijos strategija, kaip vieną pagrindinių savo tikslų, numato mažinti narkotikų pasiūlą bei paklausą. O norint sumažinti pasiūlą reikia atlikti tokius uždavinius: kontroliuoti narkotikų įvežimą į Lietuvą, jų pervežimą bei gamybą, taip pat psichotropinių ir kitų narkomanų vartojamų

<sup>97</sup> Valstybės žinios, 2002, Nr. 94-4251

<sup>98</sup> LR Seimo nutarimas „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos patvirtinimo“; 2004 04 08d., Vilnius

<sup>99</sup> Narkotikų Kontrolės Departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Direktoriaus įsakymas Dėl informacijos apie psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos projektus rinkimo tvarkos aprašo patvirtinimo//2005 10 04, Nr. 1.2-58, Vilnius//III skyrius

<sup>100</sup> Narkotikų Kontrolės Departamentas/Metinis pranešimas 2005 m./www.nkd.lt

vaistinių medžiagų pardavimą ir įsigijimą. . Kitas svarbus prevencijos uždavinys – mažinti narkotikų paklausą, formuojant neigiamas narkotikų vartojimo nuostatas, t.y., šviečiant ir informuojant visuomenę - tėvus, vaikus, mokytojus - apie narkotikų daromą žalą ir sukeliama pavojų .<sup>101</sup>

Kadangi valstybė koordinuoja ir vykdo tam tikras politikos kryptis, orientuojamasi į narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės uždavinių įgyvendinimą, todėl labai svarbi yra :

*1) teisės aktų leidybos politika.* Tobulinama narkomanijos prevenciją ir kontrolę reglamentuojanti teisinė bazė, vertinamas narkomanijos prevenciją ir narkotikų kontrolę reglamentuojančių teisės aktų efektyvumas.

Kitaip tariant, tęsiama narkotikų pasiūlos mažinimo įstatymų virtinė, prasidėjusi, kai Lietuvos Respublikos Seimas 1997 m. priėmė Narkologinės priežiūros įstatymą, reglamentuojantį narkomanų gydymą, ir Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymą, nustatantį narkotinių ir psichotropinių medžiagų klasifikavimo pagrindus bei šių medžiagų apyvartą ir kontrolę pagal tarptautinius reikalavimus. Taip pat 1998 m. Seimas ratifikavo 1988 m. Jungtinių Tautų konvenciją dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta .<sup>102</sup> Ši konvencija padėjo Lietuvai integruotis į tarptautinių sutarčių baudžiamosios teisės srityje sistemą. Taip pat ji papildo ir sustiprina priemones, numatytas 1961 m. ir 1971 m. JTO konvencijose dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų teisėtos apyvartos kontrolės, prie kurių Lietuvos Respublika prisijungė 1994 m.<sup>103</sup>

Ir dabar ypač daug dėmesio skiriama teisės aktų, reglamentuojančių neteisėtos narkotikų apyvartos, organizuoto nusikalstamumo, pinigų plovimo prevenciją, rengimui ir tobulinimui derinant juos su Europos Sąjungos teise, Jungtinių Tautų Organizacijos ir Europos Tarybos reikalavimais.<sup>104</sup>

*2) baudžiamoji politika.* Siekiama optimizuoti operatyvinę veiklą ir baudžiamąjį procesą, kad nusikalstamos veikos būtų atskleidžiamos ir tiriamos greitai ir kokybiškai, visiškai įgyvendinami teisėtumo ir bausmės neišvengiamumo principai. Griežtintina baudžiamoji atsakomybė už neteisėto narkotikų verslo organizavimą ir narkotinių medžiagų platinimą nepilnamečiams. Siekiama sukurti teisinę bazę, leidžiančią asmenims, sergantiems narkomanija, už nesunkius nusikaltimus skirti minimalias bausmes ir sudaryti

---

<sup>101</sup> Principles and practice of primary and secondary prevention in demand reduction programmes / United nations, Economic and social council. E/CN.7/. – 1996, No.6, p.1.

<sup>102</sup> Jungtinių Tautų narkotikų ir psichotropinių medžiagų konvencijos 1961 m., 1972 m., 1988 m. /psl.51/Vilnius, 1999m.

<sup>103</sup> Čaplinskas S. Narkotikų kontrolė: pragmatiška politika ir humanistinės nuostatos/Lietuvos Aids centras/2001m.

<sup>104</sup> LR Seimo nutarimas „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos patvirtinimo“, Valstybės žinios 2004, Nr. 58-2041

sąlygas šiems asmenims gydytis, taip pat sudaryti sąlygas, kad taikant lygtinį atleidimą nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą būtų atsižvelgiama į nuteistojo dalyvavimą gydymo nuo narkomanijos programose.<sup>105</sup>

Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintoje Nacionalineje narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metu programoje<sup>106</sup> numatytas strateginis tikslas – sustabdyti ir mažinti narkomanijos plitimą, nustatyti ir įgyvendinti pagrindines valstybės politikos gaires ir veiklos kryptis narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės srityje, padidinti narkomanijos prevencijos veiksmingumą. Taip pat siekiama skatinti bendros ankstyvos narkomanijos diagnostikos, gydymo, rehabilitacijos ir reintegracijos į visuomenę sistemos sukūrimas, plėtojant mokslinius tyrimus bei informacinę sistemą. Nuo 2004 m. savo veiklą pradėjo Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Departamentas), kuris atsakingas už Programos priemonių koordinavimą.

Įgyvendinant narkomanijos prevencijos programą dalyvauja Sveikatos apsaugos, Švietimo ir mokslo, Socialinės apsaugos ir darbo, Krašto apsaugos, Vidaus reikalų, Teisingumo ministerijos ir joms pavaldžios institucijos, Narkotikų kontrolės departamentas prie Vyriausybės, Valstybės saugumo departamentas, savivaldybės, Valstybinė jaunimo reikalų taryba ir kt.<sup>107</sup>

Vyriausybės patvirtintos priemonės įgyvendinamos iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų, Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto, kitų įstatymų nustatyta tvarka gautų lėšų, ES bei kitų tarptautinių organizacijų paramos lėšų. Vykdam narkotikų kontrolę bei narkomanijos prevenciją, svarbu užtikrinti, kad įvairioms institucijoms skiriamos valstybės lėšos būtų efektyviai panaudojamos.<sup>108</sup>

---

<sup>105</sup> Žr. ten pat.

<sup>106</sup> LR Seimo nutarimas “Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programos patvirtinimo/2004 m. balandžio 8 d. Nr. IX-2110

<sup>107</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės spaudos tarnybos informacija apie stiprinamą narkomanijos prevenciją Lietuvoje ir narkotikų kontrolę, pateikta Lietuvos Respublikos Sveikatos Apsaugos Ministerijos internetiniame puslapyje.// <http://www.sam.lt/sam/naujienos/?idi=4296;Žiūrėta> 2007 03 08, 15<sup>00</sup>

<sup>108</sup> Žr. ten pat

Stiprinti Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programos priemonių įdiegimą bei narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politikos koordinavimą skatina Europos Sąjungos 2005–2012 metų kovos su narkotikais strategija ir ES 2005–2008 metų kovos su narkotikais veiksmų planas.<sup>109</sup>

Vis daugiau prie narkomanijos prevencijos prisideda nevyriausybinių organizacijų<sup>110</sup>, dirbančios narkomanijos ir alkoholizmo prevencijos srityje, iš jų - ir jaunimo organizacijos. Paminėtini blaivybės judėjimai: Lietuvos blaivybės draugija, "Baltų ainiai", Vyskupo Motiejaus Valančiaus blaivybės draugija, Krikščioniškojo jaunimo sąjunga "Žingsnis", Jaunimo psichologinės paramos centras Vilniuje, turintis giminingas jaunimo telefono pagalbos linijas kituose miestuose, kitos jaunimo organizacijos. Didžiuosiuose miestuose susibūrė tėvų, turinčių narkomanija sergančių vaikų, grupės. Labai svarbūs anoniminių alkoholikų, šeimos klubai, kurie veikia iš visoje šalyje. Kuriasi organizacijos alkoholikams ir narkomanams remti: narkomanų organizacija prie AIDS narkomanų reabilitacijos centro ir kitos.<sup>111</sup>

### 3.2 ŠIUOLAIKINĖ PIRMINĖ PREVENCIJA IR JOS YPATUMAI

Veiksmingiausias ir efektyviausias narkotikų vartojimo problemos sprendimo būdas yra pirminė prevencija<sup>112</sup>. Priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams :

---

<sup>109</sup> Europos Parlamentas/Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas/ 2005 m. balandžio 21., Europos Sąjungos kovos su narkotikais veiksmų planas, kuriame 2004 m. gruodžio 17 d. Europos Vadovų Taryba patvirtino 2005–2012 m. ES kovos su narkotikais strategiją, kurioje apibrėžiama bendrosios nuostatos, prioritetai ir tikslai, kurių pagrindu vienas po kito bus parengti du ES kovos su narkotikais veiksmų planai trejų metų (2005–2007 m. ir 2009–2011 m.) laikotarpiui, kuriuos pateiks Komisija. Kiekvienas veiksmų planas lydimas vienu metų įvertinamojo laikotarpio (2008 m. ir 2012 m.).

<sup>110</sup> Tai organizacijos, kurios iš esmės yra savanoriškos savavaldės ir dėl to negali būti pavaldžios valdžios institucijoms. Joms apibūdinti vidaus įstatymuose gali būti naudojami skirtingi terminai. Tai gali būti asociacijos, labdaros organizacijos, fondai, nepelno organizacijos, sąjungos, patikos. Jos neapima organizacijų, veikiančių kaip politinės partijos.

<sup>111</sup> Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos programos 1999 – 2003m. patvirtinimo/Vilnius/ 1999 m. rugsėjo 6 d. Nr. 970

<sup>112</sup> Pirminė prevencija apima priemones, kuriomis siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams ir narkotikų vartojimui : diegiama sveikos gyvensenos samprata, ugdomas atsparumas neigiamiems reiškiniams dar prieš susiduriant su jais. Tiek valstybinės institucijos, tiek nevyriausybinių organizacijų suprasdamos šios problemos aktualumą daug dėmesio ir lėšų skiria pirminės prevencijos priemonėms įgyvendinti, kurios apima mokyklą, šeimą, bendruomenę/[www.nkd.lt](http://www.nkd.lt)

formuojama sveika gyvensena, ugdomas atsparumas neigiamiems reiškiniams dar prieš susiduriant su jais.<sup>113</sup>

Lietuvos valstybė nuo pirmųjų nepriklausomybės metų, padedama Jungtinių Tautų, Europos bendrijos, Europos Tarybos Pompidou grupės, Dublino grupės ir kitų tarptautinių organizacijų, formavo nacionalinius narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos pagrindus pagal tarptautinių sutarčių reikalavimus<sup>114</sup>

Remiantis Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės medžiaga apie pirminės narkomanijos prevencijos vykdymą Lietuvoje<sup>115</sup>, galima išskirti kelias pagrindines pirminės prevencijos strategijas:

*1. Informacijos sklaidimas.* Šios strategijos tikslas – suteikti žinių apie narkotikus, jų poveikį ir vartojimo pasėkmes, formuoti antinarkotines nuostatas. Šviečiamosios programos – tradicinio požiūrio į prevenciją pavyzdys. Jos grindžiamos samprata, kad jei individas suvoks tabako, alkoholio bei kitų narkotikų keliamus pavojus, tai suformuos jo antinarkotines nuostatas ir racionalų bei logišką sprendimą nevertoti narkotikų. Šios informacinės mokomosios programos daugiausia yra mokyklinės ar visuomenės švietimo. Dažnai yra naudojamas bauginimo metodas – pateikiama kuo daugiau faktų apie tikrąsias vartojimo pasėkmes, demonstruojamos narkomanų bei pažeistų jų organų nuotraukos.<sup>116</sup>

Tačiau šviečiamųjų programų efektyvumo tyrimai rodo, jog jos kartais gali ne sumažinti narkotikų vartojimą, bet net skatinti juos vartoti, jei informacija apie vartojimą teikiama neprofesionaliai.

*2. Atsakingos elgsenos ugdymas.* Tikslas – skatinti savęs vertinimą, atsakomybę priimant sprendimus, asmenybės raidą ( informacijos apie narkotikus mažai arba visai nėra). Programa pateikia tam tikrą informaciją apie narkotikus ir jų vartojimo grėsmę, o asmuo, remdamasis visa šia informacija, gali pats pasirinkti – vartoti narkotikus ar ne. Manoma, jog nedirektyvus informacijos pateikimas leidžia asmeniui priimti protingą sprendimą.<sup>117</sup>

*3. Alternatyvų kūrimas.* Narkotikų vartojimo alternatyvų tikslas – skatinti savęs vertinimą, mažinti nuobodulio ir atskirties jausmą. Šiam tikslui tradiciškai pasitelkiama jaunimo centrų, klubų, būrelių veikla, siekiama suteikti galimybių įgyvendinti individualius poreikius, interesus. Manoma, ka tai

---

<sup>113</sup> Narkotikų kontrolės Departamentas// [www.nkd.lt](http://www.nkd.lt)

<sup>114</sup> Pirminės narkomanijos prevencijos bendruomenėje vykdymas//Metodinės rekomendacijos/Narkotikų kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius .2005m.

<sup>115</sup> Pirminės narkomanijos prevencijos visuomenėje vykdymas/ Narkotikų kontrolės Departamento info./[www.nkd.lt](http://www.nkd.lt)

<sup>116</sup> Pirminės narkomanijos prevencijos visuomenėje vykdymas/ Narkotikų kontrolės Departamento info./[www.nkd.lt](http://www.nkd.lt)

<sup>117</sup> Žr. ten pat

atitrauks jaunimą nuo svaiginimosi įvairiomis medžiagomis, parodys, ka galima įdomiai, kūrybingai, turiningai bei sveikai gyventi be narkotikų.<sup>118</sup>

4. *Pasipriešinimo įgūdžiai.* Tikslas – supažindinti su socialiniu spaudimu rūkyti, vartoti narkotikus, formuoti pasipriešinimo įgūdžius ir atsparumą šiam socialiniam spaudimui. Pasipriešinimo įgūdžių ugdymo programos pabrėžia socialinio spaudimo įtaką paaglių elgesiui. Jos moko jaunimą pažinti ir rasti išeitį iš situacijų, kuriomis paidėja grėsmė patirti spauimą vartoti įvairius narkotikus. Tokiomis situacijomis gali būti tiek raugų grupė, rūkanti žolę, tiek patraukli alkoholinių gėrimų reklama.<sup>119</sup>

5. *Asmeninių ir socialinių įgūdžių ugdymas.* Tikslas – formuoti sprendimų priėmimo, bendravimo, kritinio mąstymo bei kitus įgūdžius. Asmeninių ir socialinių įgūdžių ugdymo programos kiek kitaip traktuoja su narkotikų vartojimu susijusį elgesį, jos grindžiamos socialinio išmokimo bei probleminio elgesio teorijomis. Šiose programose pabrėžiami problemų sprendimo ir sprenimų priėmimo, kūrybinio mąstymo, kritinio mąstymo, bendravimo ir streso įveikimo, pasipriešinimo socialiniam spaudimui, savosios vertės pajautimo įgūdžiai.<sup>120</sup>

Šiuolaikinėse prevencinėse programose naudojami visi šie metodai: pateikiama informacija, žinios, formuojamos nuostatos, vertybės ir socialiniai įgūdžiai. Svarbu ne tik pateikti informaciją apie narkotikus, jų poveikį, bet ir pakeisti žmonių nuostatas, didinti jų psichologinį atsparumą, puoselėti psichologinę brandą, tikintis, kad ateity tai užkirs kelią įvairiems asmenybės sutrikimams, socialinėms disfunkcijoms, taip pat ir svaiginimuisi alkoholiu ar kitomis narkotinėmis medžiagomis.

Šią, su narkotikų prevencija susijusią veiklą inicijuoja ne tik valstybinės programos, bet ir įvairūs fondai, nevyriausybinės organizacijos, kurios šioje srityje rengia daugybę įvairiausių programų ir projektų. Tačiau svarbu paminėti, kad visa tai reikalauja didelio profesionalumo. Netinkamai, neprofesionaliai atliekamas narkotikų vartojimo prevencijos darbas gali labai pakenkti.<sup>121</sup>

---

<sup>118</sup> Žr. ten pat

<sup>119</sup> Pirminės narkomanijos prevencijos visuomenėje vykdymas/ Narkotikų kontrolės Departamento info./www.nkd.lt

<sup>120</sup> Žr. ten pat

<sup>121</sup> Pvz., netinkamai teikiama informacija apie narkotikus ir jų vartojimą sukelia smalsumą. Jei pabrėžiamos malonios narkotikų vartojimo pasėkmės, minimos garsių dinininkų pavardės, kurie svaiginosi narkotikais, sukeliamas smalsumas ir noras patiems pabandyti.//. www.ugdcentras.lt/sem\_medz/DAVIDAVICIENE.doc// Metodinė medžiaga; Žiūrėta 2007 02 12

### 3.3 VAIKŲ IR JAUNIMO NARKOMANIJOS PREVENCIJA

Žmonių, ypač jaunu, nuostatų ir vertybių, turinčių įtakos narkotinių medžiagų vartojimui, formavimuisi didžiulę įtaką daro visuomenėje, šeimoje, artimiausioje aplinkoje vyraujančios nuostatos bei vertybės.

Dalis jaunuolių išbando narkotikus smalsumo vedini, bet kai kurie juos renkasi kaip nusiramino ar protesto priemonę. Tokie paaugliai turėtų būti pedagogų, psichologų, medikų bei socialinių darbuotojų akiratyje. Tik jie gali suteikti profesionalią pagalbą, kurti ir įgyvendinti švietimo programas mokykloms. Daugelio šalių praktika patvirtino tokių programų efektyvumą, prie kurių įgyvendinimo prisideda savanoriai, specialiai apmokyti jaunuoliai (iš jaunimo organizacijų, studentai medikai ir kt.). Jie padeda patekusiems į bėdą ar "ties riba" atsidūrusiems vaikams, siunčia juos pas specialistus, teikia informaciją apie sveiką gyvenseną, lytinį gyvenimą, narkotikų žalą. Bendraamžių ar truputį už juos vyresnių pagalba priimama kur kas palankiau, nei suaugusiųjų, juolab kad suaugusiems dažnai trūksta elementariausių žinių ir supratimo. Labai svarbu, kad pagal šias programas būtų dirbama ir su jaunimo grupėmis, ne tik su pavieniais "problemiškais" vaikais.<sup>122</sup>

Ypač pravartūs moksleivių pokalbiai su parengtais bendrauti narkotikų nebevartojančiais narkomanais. Svarbu, kad pedagogai ir tėvai laiku pastebėtų narkotikus vartojantį vaiką, ir žinotų, kaip tokiu atveju elgtis. Lietuvos AIDS centro Socialinių ligų konsultavimo kabineto "Demetra" narkomanų tyrimo duomenys rodo, kad 40,4% apklaustųjų narkotikus pradėjo vartoti mokykloje.<sup>123</sup>

Naktinių klubų ir kitų jaunimo pasilinksminimo vietų savininkai bei viešų jaunimo pasilinksminimo vakarėlių organizatoriai yra pakliuvę į gana sudėtingą situaciją, t.y. jie įpareigoti apsaugoti klubo lankytojus nuo narkotikų platinimo ir vartojimo jiems priklausančiose patalpose, todėl ypač svarbu, ka jie dirbtų pagal įstatymus ir padarytų viską, kad būtų efektyviai vykdoma narkotikų platinimo ir vartojimo prevencija.<sup>124</sup> Galima išskirti 2 teisinio reguliavimo mechanizmus, tiesiogiai susijusius su narkotikų kontrolės aspektais :

---

<sup>122</sup> Bulotaitė L. "Moksleiviai ir narkotikai", psl.10-20 /Tyrimų medžiaga. – Vilnius, 1998m.

<sup>123</sup> Socialinių ligų konsultavimo kabinetas "Demetra" pristato "Narkomaniją Vilniuje". – Vilnius, 1999. – 12 p..

<sup>124</sup> Pramogos be narkotikų//Metodinės rekomendacijos jaunimo pramogų verslo organizatoriams, kaip įgyvendinti narkotikų vartojimo pramogų metu prevenciją// Parengė Narkotikų kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

- 1) Teisės aktai, nustatantys atsakomybę už neteisėtą narkotikų apyvartą ( asmenims, neteisėtai disponuojantiems narkotikais naktiniuose klubuose, nustatyta administracinė ir baudžiamoji atsakomybė)
- 2) Teisės aktai, nustatantys viešosios tvarkos ir klubo lankytojų saugumo užtikrinimą ( pavyzdžiui, asmens, visuomenės saugumą bei viešąją tvarką užtikrina policijos įstaigos ir pareigūnai, o jų veiklos ir kompetencijos ribas nustato Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas<sup>125</sup>)

Narkotikų kontrolės departamentas prie LR Vyriausybės 2005m. įgyvendino narkotikų platinimo ir vartojimo naktiniuose klubuose prevencijos projektą "pramogos be narkotikų". Šis projektas apimė naktinių klubų atstovų mokymus, rekomendacijas, kaip spręsti narkotikų problemą jaunimo pasilinksminimo vietose, ir informaciją jaunimui apie narkotikų žalą. Narkotikų vartojimas pramogų metu yra kompleksinė problema, kuri susijusi ne tik su jaunimu, bet ir su verslu, sveikata, didžiųjų miestų bendruomenėmis. Šis projektas išsiskyrė ne tik tuo, kad pirmą kartą šalyje kompleksškai bandė spręsti narkotikų platinimo ir vartojimo problemas naktiniuose klubuose, bet ir tuo, kad į šių problemų sprendimą įtraukė ir privatų sektorių, t.y. pačius naktinius klubus bei jaunimo pasilinksminimo vakarėlių organizatorius.<sup>126</sup>

Taigi, bet kurių aktualių problemų prevencija visai pagrįstai orientuojama į vaikus ir jaunimą – švietimo sistemos darbo objektą. Ugdymo įstaigų išskirtinumą prevencinėje veikloje lemia tai, kad vaikai ir jaunimas daugiausiai laiko praleičia tose įstaigose. Valstybė taip pat koordinuoja ir vykdo tam tikras politikos kryptis, orientuotas į narkomanijos prevenciją tarp vaikų ir jaunimo . Išskirčiau švietimo politiką, kurios esmė yra ugdymo įstaigose, mokyklose diegiamos esminės žmogiškosios vertybės, ugdoma pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, tapatumo ir priklausymo bendruomenei jausmas, pagarba kultūrai, socialinėms ir dvasinėms vertybėms, alkoholio, narkotinių medžiagų nevirtinimo propagavimui. Taip pat labai svarbi yra užimtumo ir socialinė politika, kurios tikslas rūpintis jaunimo mokymusi ir užimtumu bei sudaryti sąlygas įgyvendinti konstitucinę vaikų teisę ir pareigą, ir mano manymu, svarbiausią - norą mokytis.<sup>127</sup>

---

<sup>125</sup> Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas, Valstybės Žinios 2003, Nr. 104-4643

<sup>126</sup> "Pramogos be narkotikų" spres narkotikų problemą naktiniuose klubuose.// <http://www.vtv.lt/content/view/11202/294/>; Žiūrėta 2007 01 25, 13<sup>30</sup>

<sup>127</sup> LR Seimo nutarimas „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004 – 2008 metų programos patvirtinimo“; 2004 04 08d., Vilnius



### 3.4 INDIVIDUALI PAGALBA ĮGYVENDINANT PREVENCIJOS PRIEMONES

Individuali pagalba narkotikus vartojantiems asmenims yra labai svarbi. Kaip rodo praktika, tokios lėtinės ligos, kaip alkoholizmas, narkomanija ar toksikomanija turi tendenciją pasikartoti, todėl šiems asmenims gali tekti teikti socialinę pagalbą visą gyvenimą. Paprastai besikreipiantis pagalbos žmogus suvokia kad dėl vienu ar kitu svaigiųjų medžiagų vartojimo kyla problemos ir pats, dažnai su artimųjų paskatinimu, siekia gydytis ir pasveikti. Tačiau be gydymo medikamentais, pasveikimo sėkmę lemia daugelis kitų priežasčių, tokių kaip socialinių, šeimos santykių atstatymas, profesinė rehabilitacija ir, žinoma, nuolatinė priežiūra bei skubi pagalba atkryčio metu.

Sergančiųjų priklausomybės ligomis gydymas ir rehabilitacija – kompleksinis procesas, apimantis sveikatos bei socialinės apsaugos priemones. Įvairių gydymo priemonių, intervencijos ir paslaugų, atitinkančių kiekvieno sergančiojo priklausomybės ligomis problemas ir poreikius, derinimas (kompleksas) yra pagrindinis sėkmės, sugrįžtant į produktyvų funkcionavimą šeimoje, darbo vietoje ir visuomenėje, garantas.<sup>128</sup>

Sergantiems priklausomybės ligomis ambulatorinę pagalbą teikia pirminiame sveikatos priežiūros lygyje veikiantys psichikos sveikatos centrai arba psichiatrijos kabinetai. Ambulatorinę ir stacionarinę – priklausomybės ligų centrai. Pagrindinės šių institucijų funkcijos yra teikti ne vien medicininę ambulatorinę pagalbą besikreipiantiems pacientams, bet ir psichologines bei socialines rehabilitacijos paslaugas. Ambulatorinio bei stacionarinio gydymo tikslai – detoksikacija ir susilaikymas nuo psichikos veikiančių narkotinių medžiagų, problemos įvertinimas visose gyvenimo srityse, švietimas apie priklausomybę nuo svaigiųjų medžiagų, pagalba pažįstant įpročius ir sąlygas, kurie gali sutrukdyti sveikimui, supažindinimas su tokiais pagalbos sistemomis, kaip anoniminiai narkomanai ir pan., sudarančiomis palaikomojo gydymo dalį, pagalba pacientui įsigyjant naujų išėties ieškojimo įgūdžių, patekus į stresines situacijas, kai anksčiau reikėdavę narkotikų.<sup>129</sup>

Toliau aptarsiu keletą populiariausių pagalbos, sergantiems priklausomybės ligomis, priemonių:

---

<sup>128</sup> Narkotikų vartojimas : ankstyvas nustatymas ir pagalba// Vilniaus priklausomybės ligų centras; Valstybinis psichikos sveikatos centras// Subata.E, Pincevičiūtė E., Povilaitienė V., Krikšukaitytė R./Vilnius, 2003m.

<sup>129</sup> Žr. ten pat

**1. Pagalba telefonu.** Tai vienas greičiausių ir konfidencialiausių būdų gauti informaciją bei pagalbą. Norint išvengti oficialumo, biurokratizmo, sutaupymo laiko ir pan., galima paprasčiausiai reikiamą informaciją ar konsultaciją gauti telefonu.

Telefono linijų darbo principai – anonimiškumas ir konfidencialumas. Telefono tarnybos paprastai saugo informaciją apie skambučių turinį ir neteikia informacijos apie konkrečius skambinančiuosius.

Telefonu konsultuojama įvairiais klausimais – kaip elgtis iškilus krizinėms situacijoms : mintys apie savižudybę, krizė šeimoje, psichologinės problemos ir panasiai, kur kreiptis pagalbos vienu ar kitu atveju; iškilus klausimams ar susidūrus su problemomis, kylančiomis dėl alkoholio ar narkotinių medžiagų vartojimo, galima konsultotis dėl šių priklausomybių gydymo ir/ ar kitokios pagalbos.

Šios pagalbos privalumai – ji teikiama anonimiškai, skambučiai yra nemokami. Vilniuje narkomanams teikiama socialinė pagalba telefonu Narkomanų bendruomenėje, Aids centro narkomanų rehabilitacijoje, taip pat narkomanams psichologinę pagalbą teikia visą parą veikianti pagalbos linija „Linija Tau“.<sup>130</sup>

**2. Dienos centrai.** Tokio pabūdžio dienos centrai yra skirti asmenims priklausomiems nuo narkotinių medžiagų, eksperimentuojantiems jomis bei negalintiems vieniems spręsti su tuo susijusių problemų. Tikslas – suteikti medicininę, psichologinę ir socialinę pagalbą, pasiūlyti pozityvų laisvalaikio organizavimą be svaigalų, skatinti jaunimo savairankiškumą, ugdyti psichologinį atsparumą, kuris padeda konstruktyviai įveikti gyvenimo sunkumus, savęs nuvertinimą, agresiją, lavinti bendravimo bei socialinius įgūdžius, ugdyti sveikas gyvenimo nuostatas bei vertybes.

Reabilitacijos programų trukmė dienos centruose yra labai įvairi ir priklauso nuo kiekvieno dienos centro individualiai. Rekomenduojama trukmė yra ne mažiau 1 mėn., geriausia 6 mėn.

Pagrindiniai kriterijai norint patekti į dienos centrą yra blaivumas bei savanoriškumas.

Dirbama pagal specialią programą, užsiėmimai vyksta visą dieną, o juose dalyvaujantis pacientas grįžta tik pernaktoti.

Dienos centrai:

- Vilniaus priklausomybės ligų centras. Ankstyvosios diagnostikos ir reabilitacijos skyrius.

---

<sup>130</sup> Žr. Ten pat, psl. 35

• Lietuvos AIDS centro narkomanų psichologinės – socialinės reabilitacijos bendruomenės dienos skyrius.<sup>131</sup>

**3. Reabilitacija.** Tai terminas, reiškiantis bet kokią kryptingą intervenciją, konsultaciją arba kitus veiksmus, gerinančius asmenų, turinčių fizinių, psichologinių ar socialinių sunkumų, funkcionavimą. Tikslas – padėti keisti vartojančio žmogaus įpročius ir formuoti sveiko ir blaivaus gyvenimo įgūdžius, siekti mąstymo, elgsenos ir gyvenimo būdo pasikeitimo, išmokyti savidisciplinos įgūdžių, mokyti darbo paieškos metodų bei stiprinti jų motyvaciją siekiant įsidarbinti, skatinti savipagalbos grupes, integruoti į socialų gyvenimą. Kalbant apie asmenis, sergančius priklausomybės nuo narkotinių medžiagų ligomis, reabilitacija – psichinės priklausomybės nuo psichoaktyvių medžiagų pašalinimas.<sup>132</sup>

Reabilitacijos trukmė priklauso individualiai nuo kiekvieno reabilitacijos centro. Paprastai tai trunka 8-14 mėn. Vykdamas narkotikų vartotojų reabilitaciją, svarbus vaidmuo tenka specialistų komandai. Į ją paprastai įeina gydytojas psichiatras arba psichoterapeutas, socialiniai darbuotojai, budintis personalas. Vyksta individualios gydytojo psichiatro konsultacijos.

Psichologai konsultuoja individualiai, veda grupinius užsiėmimus. Socialinių darbuotojų užduotis – išaiškinti bei įvertinti kliento socialinę situaciją, sudaryti pagalbos planą. Svarbu ne tik motyvuoti klientą blaivybei, bet ir padėti atstatyti bei lavinti jo socialinius įgūdžius. Labai svarbu, kad visame reabilitacijos procese dalyvautų kuo daugiau žmonių, t.y. pats pacientas, jo šeimos nariai, gydytojas psichiatras, psichologas, soc.darbuotojas. Ruošiamas ne tik pacientas grįžimui į šeimą, bendruomenę, visuomenę, bet taip pat ruošiamas ir jo šeima – priimti tą žmogų atgal, su kitokia gyvenimo nuostata.<sup>133</sup>

**4.Stacionarinė ir ambulatorinė Minesotos programa.** Tai yra psichoterapinis gydymas : jausmų pažinimas, bendravimo įgūdžių lavinimas, elgsio ir mąstymo koregavimas, motyvacijos blaivybei stiprinimas.

---

<sup>131</sup> Pagalba asmenims, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų Vilniaus mieste// Vilniaus priklausomybės ligų centro leidinys specialistams, psl 96/Vilnius, 2005m.

<sup>132</sup> <http://www.narkomanija.lt/index.php/terminai>

<sup>133</sup> Subata,E, Pincevičiūtė E., Povilaitienė V., Krikšiuikaitytė R./ Narkotikų vartojimas : ankstyvas nustatymas ir pagalba// psl. 36 -37 / Vilniaus priklausomybės ligų centras;Valstybinis psichikos sveikatos centras/ Vilnius, 2003m./

Sveikimo proceso esmę sudaro paciento bendradarbiavimas su personalu bei noras sveikti. Gydymas paremtas supratimu, kad priklausomybė alkoholiui ar narkotikams yra pirminė, progresuojanti liga, kuri nesustabdyta tampa mirtina. Ir kad sveikimas – tai viso gyvenimo programa, o pasveikimo procesas – pilnas paciento gyvenimo būdo keitimas. Pasveikimo tikslas – tai galimybė pradėti konstruktyvų bei visapusišką gyvenimą be narkotikų ar kitų svaigiųjų medžiagų.<sup>134</sup>

**5. Anoniminiai narkomanai ir kitos savipagalbos grupės.** Anoniminiai narkomanai yra skirtos asmenims, turintiems priklausomybę narkotinėms medžiagoms. T.y. draugijos, kurios dalijasi savo patyrimu, sprendžia bendras problemas, susijusias su sveikimu. Vienintelis reikalavimas, keliamas draugijos nariui, yra noras liautis vartoti narkotikus.

Dalyvavimas anoniminių narkomanų susirinkimuose nepriklauso nuo žmogaus socialinio ar ekonominio statuso. Jis pagrįstas laisvanoriškumo principu. Čia nėra specialisto, renkasi visi turintys tą pačią problemą, tik skirtinga sveikimo patirtis. Tikslas jau pasidalinti, bet ne mokyti, kaip kas turėtų elgtis. Niekam neįdomu, kiek ir kokius narkotikus vartoja.<sup>135</sup>

**6. Socialinė intergracija.** Paskutinysis etapas – tolesnis sergančiojo priklausomybės ligomis gyvenimas visuomenėje reikalingas tik minimalios priežiūros. Jos metu vertinamas suteiktų paslaugų veiksmingumas gali būti teikiama pagalba asmeniui vėl pradėjusiam vartoti narkotines medžiagas.<sup>136</sup>

Sostinėje yra pakankamai gerai išvystyta buvusių narkomanų integracija i visuomenę. Akivaizdus pavyzdys 2004 m. rugpjūčio 19 dieną atidarytas salotų baras „Mano Guru“. Į salotų barą „Mano Guru“ pakviesti dalyvauti nuo narkomanijos sveikstantys asmenys, kurie sėkmingai baigė narkomanų reabilitacijos programą ir nebevartoja kvaišalų. Projektas atlieka darbinės reabilitacijos funkciją, kurio metu projekto dalyviai įgyja virėjo, padavėjo bei barmeno specialybes. Darbinės reabilitacijos programai pasibaigus (6 mėnesiai) projekto dalyviams išduodami pažymėjimai ir rekomendacijos, kurių pagrindu jie savarankiškai ieškos darbo maitinimo įstaigose.<sup>137</sup>

Taip jau yra, kad narkomanų gydymo praktika lėtai skinasi kelią. Detoksikuotas, ištvėręs ilgą ir sunkią abstinenciją žmogus kartais grįžta prie kvaišalų vos susidūręs su pirmomis kliūtimis - iškritusiam iš gyvenimo nėra paprasta įsidarbinti. Priklausomybė nuo narkotinių medžiagų veikia

<sup>134</sup>Subata.E, Pincevičiūtė E., Povilaitienė V., Krikšiuikaitė R./ Narkotikų vartojimas : ankstyvas nustatymas ir pagalba// psl. 38 / Vilniaus priklausomybės ligų centras; Valstybinis psichikos sveikatos centras/ Vilnius, 2003m./

<sup>135</sup> Žr. ten pat, psl.39

<sup>136</sup> Žr. ten pat, psl.40

<sup>137</sup> Resocializacijos projektas “Mano Guru”

[http://www.vplc.lt/?\\_nm\\_mid=YVN3d0xEQXNNQ3d3&\\_nm\\_lid=0&\\_nm\\_sid=T0M0eU1EVXVN](http://www.vplc.lt/?_nm_mid=YVN3d0xEQXNNQ3d3&_nm_lid=0&_nm_sid=T0M0eU1EVXVN); Žiūrėta 2007 03 03,

visas žmogaus gyvenimo sritis, todėl, kaip sako specialistai, ir gydymas turi būti visapusiškas. Būtina teikti ne tik medicininę pagalbą, bet ir psichologines bei socialines paslaugas. Kol pagalbos narkomanams ir priklausomybės ligomis sergantiems formos neturės besigydančiajam aiškios motyvacijos gydytis ir grįžti į visuomenę, tol rezultatai bus menki. Mano nuomone, priklausomas žmogus pats turėtų bandyti keisti savo gyvenimą, nors tai ir reikalauja daug pastangų ir valios bet jai žmogaus motyvacija stipri mesti narkotikų vartojimą, tai šansų tęsti gyvenimą be narkotikų yra daug.

### 3.5 TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

Tarptautinis bendradarbiavimas užkertant kelią narkotikams prasidėjo jau XX a. pradžioje, kai 1909 m. Šanhajaus konferencijoje buvo pirmą kartą pabandyta apriboti narkotinių medžiagų prekybą.<sup>138</sup> Tarptautinės sutartys dėl narkotikų pasirašytos 1912-1988 m., yra šiuolaikinės tarptautinės teisinės narkotikų kontrolės pagrindas. Nuo 1912 m. Narkotikų kontrolės sistema ėmė sparčiai plėtotis ir iki 1960 m. tapo labai sudėtinga.

Svarbiausi tarptautiniai susitarimai kovoje su narkotikais ir psichotropinėmis medžiagomis yra trys nuo 1961m. iki 1988m. Priimtose ir šiuo metu galiojančiose konvencijose:

- 1) 1961m. Ypatingoji narkotinių medžiagų konvencija
- 2) 1971m. Konvencija dėl psichotropinių medžiagų
- 3) 1988m. JT konvencija prieš neteisėtą prekybą narkotikais ir psichotropinėmis medžiagomis.

1961 m. Ypatingoji narkotinių medžiagų konvencija<sup>139</sup> buvo priimta visų ankstesnių sutarčių, susitarimų ir konvencijų pagrindu. Ši konvencija kodifikavo daugelį buvusių sutarčių bei praplėtė tarptautinę tam tikrų augalų kultyvavimo kontrolę. Be to, pirmą kartą buvo pereita prie kito pateikimo metodo – jei ankstesnėse sutartyse buvo vartojamas draudimų metodas, taitai šioje konvencijoje yra išvardinta tik tai, kas galima (leidimų metodas).

Ypatingoji konvencija buvo pripažinta lanksčia ir efektyvia priemone, o palaiptniau ir ratifikuota daugelyje valstybių.

---

<sup>138</sup> Gruodytė E./ Tarptautinių teisinių priemonių įgyvendinimo problemos Lietuvoje kovojant su narkotikais ir psichotropinėmis medžiagomis, psl.23 / Teisės apžvalga Nr.3/ Vilnius

<sup>139</sup> UN Single Convention on Narcotik Drugs, 1961 // [untreaty.un.org/english/aess.asp](http://untreaty.un.org/english/aess.asp), Žiūrėta 2007 02 05

1971 m. Konvencijoje<sup>140</sup>, analogiškai 1961m. Konvencijai, yra numatyta nemažai teisinių priemonių, kurias valstybės – dalyvės turi įdiegti savo šalyse, siekdamos įgyvendinti konvencijoje numatytus tikslus.

Vėliau, 1988 m., šalia jau egzistuojančių dviejų konvencijų, skirtų piktnaudžiavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis kontrolei, buvo priimta dar viena konvencija<sup>141</sup>, kurioje šių medžiagų sąrašas buvo praplėstas. 1988m. Konvencija pakartoja ankstesnių konvencijų draudimus, tačiau įveda ir keletą naujų nusikaltimų, bei pabrėžia griežtesnių sankcijų taikymą. Svarbiausias šios konvencijos tikslas – padėti šalims bendradarbiauti sprendžiant įvairias problemas, susijusias su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta tarptautiniu mastu ( konvencijos 2 str.)

Narkomanijos problema jau seniai peržengė visų valstybių sienas, todėl siekiant efektyvesnio narkotikų kontrolės ir prevencijos priemonių planavimo bei įgyveninimo, vis svarbiau tampa aktyviai bendradarbiauti su tarptautinėmis organizacijomis. Pagrindinis tarptautinėse organizacijose tikslas – keičiantis aktualiausia informacija bei patirtimi su kitomis šalimis, tobulinti narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos priemones Lietuvoje.

Kadangi narkomanija – kompleksinė problema, apimanti tiek švietimą, tiek narkotikų kontrolę, tiek sveikatos apsaugą, todėl šiai problemai spręsti pasirinktas tarpžinybinio bendradarbiavimo modelis. Narkotikų kontrolės departamentas yra viena pirmųjų institucijų Lietuvoje, vykdanči tarpinstitucinę programą, kuri įgyvendinama horizontalaus valdymo principu. Tai reiškia, kad pagrindinis Narkotikų kontrolės departamento uždavinys yra koordinavimas, kuris įgyvendinamas ne remiantis tiesioginiu pavaldumu, o sutarimo principu ir bendradarbiavimu. Narkotikų kontrolės departamentas aktyviai bendradarbiauja su visomis tarptautinės narkotikų kontrolės programą įgyvendinančiomis institucijomis ir įstaigomis, analizuoja jų veiklą, teikia pasiūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei.<sup>142</sup>

Įgyvendindama narkotikų kontrolės politiką, Lietuva vadovaujasi Jungtinių Tautų konvencijų nuostatomis, Europos Sąjungos teisės aktais, dalyvauja Tarptautinės narkotikų kontrolės programoje, palaiko ryšius su Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos narkotikų kontrolės struktūromis.

---

<sup>140</sup> UN Convention On Psychotropic substances 1971 // [untreaty.un.org/english/aess.asp](http://untreaty.un.org/english/aess.asp), Žiūrėta 2007 02 05

<sup>141</sup> Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (JTO), 1988 12 19, publikuota Žin. ( Nr. 38-1004, 1998)

<sup>142</sup> Narkotikų kontrolės Departamentas. [www.nkd.lt](http://www.nkd.lt); Žiūrėta 2007 03 19

Narkotikų kontrolės departamentas bendradarbiauja ir Lietuvai atstovauja šiose tarptautinėse organizacijose:

**1. Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (EMCDDA)** . Tai yra svarbiausias informacijos apie narkotikus centras Europos Sąjungoje, kurio pagrindinis uždavinys yra teikti ES ir valstybėms narėms objektyvią, patikimą ir palyginamąją informaciją, susijusią su narkotikais ir narkomanija. Teikdama tokio pobūdžio informaciją EMCDDA padeda institucijoms, įgyvendinančioms narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politiką, analizuoti problemas, prognozuoti tendencijas bei rasti tinkamus šių problemų sprendimo būdus. Narkotikų kontrolės departamentas EMCDDA veikloje dalyvauja nuo 2004 metų. Narkotikų kontrolės departamento tikslas teikti EMCDDA tiksliai ir naujausią informaciją apie narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos situaciją Lietuvoje. <sup>143</sup>

### **2. Jungtinių tautų (JT) Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras (UNODC)**

UNODC yra globalus lyderis, kovojan prieš narkotikus ir tarptautinį nusikalstamumą. UNODC yra įpareigotas padėti narėms-valstybėms kovoti prieš narkotikus, tarptautinį nusikalstamumą ir terorizmą. Trys pagrindinės UNODC veiklos sritys:

1) tyrimai ir analitinis darbas, kuriuo siekiama padidinti žinias ir suvokimą apie narkotikų ir nusikalstamumo problemas;

2) normatyvinis darbas, kuriuo siekiama valstybėms padėti ratifikuoti ir įgyvendinti tarptautines sutartis, tobulinti vietinius įstatymus;

3) teminiai specialūs bendradarbiavimo projektai, kuriais siekiama padaryti šalių-narių kovą prieš narkotikus ir nusikalstamumą efektyvesnę.<sup>144</sup>

**3. Jungtinių tautų Narkotikų komisija.** Ji įkurta 1946m ir yra pagrindinė tarptautinė organizacija prie Jungtinių Tautų, užsiimanti veikla, susijusia su narkotikais. Tai struktūra, kuri formuoja tarptautinę narkotikų politiką. Narkotikų komisija pataria Ekonominėi ir Socialinei Tarybai svarstant įvairius narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės klausimus, rengiant tarptautinei narkotikų kontrolės politikai stiprinti reikalingus teisės aktų projektus. Narkotikų komisija teikia rekomendacijas Pasaulio sveikatos organizacijai įtraukti naują narkotinę ar psichotropinę medžiagą į kontroliuojamą

---

<sup>143</sup> European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.. [www.emcdda.eu.int](http://www.emcdda.eu.int) , Žiūrėta 2007 02 10

<sup>144</sup> Jungtinių tautų (JT) Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras (United Nations Office on Drugs and Crime) <http://www.unodc.org/unodc/index.html>

medžiagų sąrašą. Taip pat tai yra centrinė institucija, analizuojanti piktnaudžiavimą narkotikais tarptautiniu mastu ir teikianti pasiūlymus, kaip sustiprinti tarptautinę narkotikų kontrolę.<sup>145</sup>

JT nare Lietuva tapo 1991 m. Tačiau procesas kuriant ir vystant šalies programą kovoje su narkotikais buvo gana lėtas. Vyriausybės potvarkis dėl prisijungimo prie 1961 m. ir 1971 m. konvencijų buvo tik 1994m. pradžioje.<sup>146</sup>

**4. Europos Tarybos (ET) Pompidou grupė** . Ji įgyvendina Europos Tarybos politiką, skirtą kovai prieš piktnaudžiavimą narkotikais ir neteisėtą narkotikų apyvartą. Ši grupė įkurta 1971m. Jos tikslas – keistis informacija narkotikų kontrolės srityje, vykdoma politika bei programomis, rengti tarpžinybines konferencijas narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės klausimais, nustatyti problemų sprendimo gaires. Šiuo metu „Pompidou“<sup>147</sup> grupė vienija 35 šalis. Grupė prioritetus teikia šioms veiklos kryptims : narkomanijos prevencijai, socialinei buvusių narkomanų reintegracijai, baužiamųjų sistemų funkcionavimui, švietimo ir tyrimų propagandai narkotikų kontrolės ir prevencijos srityje. Lietuva „Pompidou“ grupės nare tapo 2002m.<sup>148</sup>

**5. Dublino grupė**. Dublino grupė buvo įsteigta 1990m. Europos kovos su narkotikais komiteto susirinkimo metu. Dublino grupė yra sudaryta iš Europos Komisijos, ES šalių narių, Jungtinių Amerikos valstijų, Kanados, Australijos, Japonijos ir Norvegijos atstovų. Ši grupė nėra oficialus ES mechanizmas. Dublino grupės tikslas :

- 1) analizuoti ir keistis nuomonėmis apie tarptautines narkotikų kontrolės problemas (gamybą, gabenimą, vartojimą);
- 2) teikti rekomendacijas šalims ir partneriams;
- 3) koordinuoti keliamų problemų sprendimo veiksmus.

---

<sup>145</sup>The United Nations Drugs Commission// [www.unodc.org/unodc/en/cnd.html](http://www.unodc.org/unodc/en/cnd.html)

<sup>146</sup>Grudytė E./ Tarptautinių teisinių priemonių įgyvendinimo problemos Lietuvoje kovojant su narkotikais ir psichotropinėmis medžiagomis, psl.23 / Teisės apžvalga Nr.3/ Vilnius

<sup>147</sup> Sąvoka darbe atskleista psl. 20

<sup>148</sup> Europos Tarybos Tarpvvyriausybė „Pompidou“ grupė//[www.pompidou.coe.int](http://www.pompidou.coe.int)



Atskiriems rajonams yra įsteigtos „Mini Dublino grupės“. Jų paskirtis – analizuoti savo regiono padėtį, teikti bendradarbiavimo rekomendacijas.<sup>149</sup> Vilniuje veikia Mažoji Dublinogrupė, kuriai vadovauja Italijos ambasadorius. Ji nuolatos domisi narkotikų kontrolės politika Lietuvoje.

**6. Nepelno organizacija „Europos miestai prieš narkotikus“ (ECAD)**. Tai yra Švedijoje inkorporuota nepelno organizacija, kurios tikslas – demokratinėmis priemonėmis kovoti su narkotikais. ECAD paskirtis – vietiniu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu kaupti patirtį ir informaciją apie visą kovos su narkotikais ir piktnaudžiavimą jais veiklą. ECAD, kovodama su narkotikais, siekia demokratijos Europos miestuose įsigalėjimo ir šių miestų tolesnio vystymosi. Narkotikų kontrolės departamentas su ECAD bendradarbiauja nuo 2004 metų.<sup>150</sup>

Šiuo metu ši organizacija vienija netoli 300 įvairių Europos miestų savivaldybių, tarp kurių yra ir Vilniaus miestas. Vilnius ECAD narys tapo vienas pirmųjų – 1995 metais. Pagrindinė ECAD veiklos idėja – visų Europos miestų savivaldybių vienijimas ir vienodų priemonių taikymas kovojant su narkotikais. Lietuvoje ECAD nariai yra Vilnius, Alytus, Kaunas, Klaipėda, Kretinga, Mažeikiai, Trakai ir Visaginas. Svarbu paminėti, kad ECAD Lietuvoje vykdo įvairius projektus, lankosi kalėjimuose, čigonų tabore, gabena labdaras, organizuoja švietimo projektus žurnalistams, mokytojams, moksleiviams, medikams... Padėjo ir padeda besigydančioms narkomanams įsitvirtinti gyvenime, kai kuriuos apmoko darbo užsienyje, o šie, pasveikę ir įsitvirtinę, padeda savo likimo broliams.<sup>151</sup>

Kalbant apie tarptautinį bendradarbiavimą, taip pat norėčiau paminėti ir kitas pagrindines tarptautines organizacijas, kurios yra svarbios narkotikų kontrolės ir prevencijos srityje:

- Pasaulio sveikatos organizacija (PSO). Ji įkurta kaip dukterinė JT organizacija. Ji atlieka ekspertizes ir teikia siūlymus atnaujinant narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus pagal 1961. Bendrąją narkotinių medžiagų ir 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencijas, įgyvendina įvairius

<sup>149</sup> The EU International policy on Drugs / [www.europa.eu.int/comm/external\\_relations/drugs/dublin/](http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/drugs/dublin/)

<sup>150</sup> Narkotikų kontrolės Departamentas // [www.nkd.lt](http://www.nkd.lt)

<sup>151</sup> Sveikatos apsaugos ministerija/ 2006-05-31 Vilniuje – organizacijos „Europos miestai prieš narkotikus“ metinė ataskaita/ [www.sam.lt/sam/naujienos/?idi=3540-27k](http://www.sam.lt/sam/naujienos/?idi=3540-27k); Žiūrėta 2007 03 20

sveikatos stiprinimo bei prevencijos projektus. Lietuva tikraja šios organizacijos nare tapo 1991. lapkričio 25 d.<sup>152</sup>

- Europolas. Tai Europos Sąjungos teisėsaugos organizacija, kuri tvarko kriminalinės žvalgybos duomenis. Jos tikslas – skatinti efektyvesnę valstybių narių kompetentingų institucijų veiklą ir bendradarbiavimą, siekti užkirsti kelią sunkiems tarptautiniams organizuotiems nusikaltimams ir kovoti su jais. Pagrindinis Europolo uždavinys – padėti ES valstybių narių nusikalstamumą tiriančioms ir kontroliuojančioms institucijoms kovoti su tarptautinėmis organizuoto nusikalstamumo struktūromis. Lietuvos policijos bendradarbiavimas su Interpolu prasidėjo 1996 m.<sup>153</sup>

- Euromuitinė. Tai organizacija, vienijanti visų ES šalių muitines. Ji padeda atlikti reformas ar modernizuoti muitinių veiklą tokiose srityse, kaip su muitine susijusių teisės aktų tobulinimas, prekybos tarp šalių palengvinimas ir paprastesnių muitinių procedūrų diegimas ar integruotos sienų priežiūros sistemos kūrimas, siekiant efektyvesnės kovos prieš narkotikų, ginklų ir kitų draudžamų daiktų kontrabandą.<sup>154</sup>

Kadangi narkotikų problema yra globali, ES imasi veiksmų sprendama eilę politinių klausimų apie narkotikus su įvairiais pasaulio regionais. Dėl šios priežasties Europos Sąjungos politinis prioritetas turėtų surasti realų ir veiksmingą šios problemos sprendimą. Dėmesys pirmiausiai turi būti skiriamas dviem pagrindinėms narkotikų politikos dimensijoms – paklausos ir pasiūlos sumažinimui.<sup>155</sup> Jis taip pat apima keletą visaapimančių temų: tarptautinį bendradarbiavimą, mokslinius tyrimus, informaciją ir vertinimą.

Atsižvelgiant į galutinį tikslą, turėtų būti aiškiai suprantama, kad nei Europos Sąjungos kovos su narkotikais strategija, nei numatomų vykdyti su tuo susijusių veiksmų planas nėra savaiminis problemos sprendimas; net jei bus pasiekti visi juose keliami tikslai, reiktų pripažinti, kad svarbiausias tikslas — kiekybiškai įvertinamas narkotikų problemos mūsų visuomenėse sumažinimas, t.y. siekimas

---

<sup>152</sup> World Health Organization//www.who.org

<sup>153</sup>Europolas / www.europol.eu.int

<sup>154</sup>Euromuitinė / www.eurocustoms.org

<sup>155</sup> Terminas „narkotikų paklausos mažinimas“ vartojamas apibūdinant politiką ar programas, kuriomis siekiama sumažinti narkotinių ir psichotropinių medžiagų, įtrauktų į tarptautines narkotikų kontrolės konvencijas (1961 m. Bendroji narkotinių medžiagų konvencija, pakeista 1972 m. Protokolu. 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencija ir 1988 m. Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta), vartojimo paklausą. Šių narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimas yra uždraustas įstatymu arba ribojamas mediciniais ir farmaciniais kanalais.

didele dalimi sumažinti narkotikų vartojimą gyventojų tarpe ir sumažinti socialinę žalą bei žalą sveikatai, kurią kelia nelegalių narkotikų vartojimas ir prekyba. To tikisi Europos piliečiai.

## Išvados ir pasiūlymai

Siekiant įgyvendinti magistrinio darbo tikslą, išnagrinėta narkomanijos kaip reiškinių ir narkotinių medžiagų samprata, atskleistos narkomanijos sukeltos problemos, išanalizuotas jos paplitimas tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos šalyse, įvairių socialinių sluoksnių, amžiaus grupių tarpe, bei aptarti svarbiausi narkomanijos prevencijos aspektai. Atsižvelgiant į darbe atliktą analizę darytinos išvados :

- 1) Narkomanija - tai psichikos liga, kuria suserga asmenys dėl piktnaudžiavimo narkotinėmis, psichotropinėmis ar kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis. Būtent tos medžiagos ir yra vadinamos narkotikais. Žmonės vartoja narkotikus dėl daugelio įvairių tarpusavyje susijusių priežasčių – genetinių, fiziologinių, psichologinių, socialinių. Pavojus pasireiškia tuo, kad narkotinių medžiagų poveikio įtakoje pasikeičia asmenų elgesys, kuris gali būti neprognozuojamas ir tokie asmenys nebesugeba kontroliuoti savo veiksmų, dėl to jie apsvaigimo būsenoje dažnai padaro nusikaltimų, stipriai pakenkia ne tik sveikatai, bet ir gyvybei.
- 2) 2004 m. pabaigoje Lietuvoje atliktas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo bendrojoje populiacijoje tyrimas suteikė daug vertingos informacijos apie narkotikų problemos mastą šalyje. Lyginant su kitomis šalimis, narkotikų vartojimo paplitimas Lietuvoje nėra labai aukštas, vis dėlto tyrimas atskleidė ypatingai ryškų narkotikų ir alkoholio vartojimo paplitimą didžiuosiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje.
- 3) Ypatingai smarkiai pakeitė narkotikų vartojimo situaciją tiek visame pasaulyje, tiek ir Lietuvoje, praėjusio amžiaus devintojo dešimtmečio pabaigoje Europoje prasidėjęs šokių muzikos suklestėjimas, kai atsirado ir nauji narkotikai, ir nauja narkotikų kultūra, kuri paneigia įsitikinimą, kad narkotikus vartojantis asmuo gali būti tik netvarkingas, vagiliaujantis, niekur nedirbantis ir asocialus asmuo.
- 4) Jaunimas, o ypač asocialiose šeimose augę arba gatvės vaikai pradeda vartoti narkotikus labai anksti. Daugeliu atveju tai įtakoja neturėjimas ir nesugebėjimas įgyti pakankamai stiprių socialinių ryšių, tuomet žymiai lengviau pasiduodama neigiamai aplinkos įtakai, įsitraukiama į kvaišalų vartojimą.
- 5) Narkotinių medžiagų plitimą laisvės atėmimo vietose dažniausiai lemia įprotis vartoti narkotikus dar būnant laisvėje, todėl skirtingai nuo asmenų, kurie vartoja

narkotines medžiagas laisvėje, narkomanijos paplitimą tarp įkalintųjų įtakoja problematiškas ir uždraustas šių medžiagų gavimas. Tai reiškia, kad narkomanijos paplitimas tarp kalinių priklauso nuo apsaugos ir darbuotojų patikimumo, atvystančiųjų ir išvykstančiųjų nuteistųjų sumanumo, siuntinius perduodančiųjų artimųjų originalumo.

- 6) Lietuva nuosekliai vykdo narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politiką, siekdama užkirsti kelią šio reiškinio plitimui. Tikslui pasiekti yra to tobulinamos narkomanijos prevenciją ir kontrolę reglamentuojančios teisinės bazės, per švietimo politiką vaikams ir jaunimui ugdymo įstaigose, mokyklose diegiamos esminės žmogiškosios vertybės, vykdam užimtumo ir socialinę politiką, rūpinamasi jaunimo mokymusi ir užimtumu, sudaromos sąlygos mokytis, skatinamas vaikų bei jaunų asmenų įtraukimas į visuomeninę veiklą bei sveiką gyvenseną, griežtintinama baudžiamoji atsakomybė už neteisėto narkotikų verslo organizavimą ir narkotinių medžiagų platinimą .
- 7) Su narkotikų prevencija susijusią veiklą inicijuoja ne tik valstybės programos, bet ir įvairūs fondai, nevyriausybinės organizacijos. Šioje srityje rengiama daugybė įvairiausių programų ir projektų, kuriuose pateikiama informacija, žinios, formuojamos nuostatos, vertybės, specialistų pagalba didinamas psichologinis atsparumas narkotinių medžiagų vartojimui, siekiama integruoti socialiai pažeidžiamus asmenis į visuomenę, panaudojant efektyvias socialinės paramos priemones.
- 8) Siekiant efektyvesnio narkomanijos prevencijos priemonių įgyvendinimo, Lietuva aktyviai bendradarbiauja su tarptautinėmis organizacijomis. Įgyvendindama narkotikų kontrolės politiką, Lietuva vadovaujasi Jungtinių Tautų konvencijų nuostatomis, Europos Sąjungos teisės aktais, dalyvauja Tarptautinės narkotikų kontrolės programoje, palaiko ryšius su Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos narkotikų kontrolės struktūromis.

Atsižvelgiant į narkotikų vartojimo plitimo tempus Lietuvoje, šioje srityje rengiamų prevencinių programų ir projektų yra labai daug. Tačiau kiekybė nebūtinai gali duoti ir kokybę. Tai reiškia, kad narkotikų vartojimo prevencijos darbas turi būti profesionalus, atliekamas kompetentingų specialistų ar kitų autoritetinių asmenų, kad nepadarytų daugiau žalos. Mano nuomone svarbu būtų įgyvendinti šiuos siūlymus :

- 1) prevencija užsiimtų asmenys, atstovaujantys tam tikras prevenciją vykdančias organizacijas, turintys specialų išsilavinimą, bei žinias, būtinas dirbant šioje srityje.
- 2) narkotikų vartojimo prevencija būtų pradama ankstyvame amžiuje, pirmose mokyklos klasėse, kai dar nėra susiformavusio požiūrio ir žinių apie narkomaniją, svaigiąsias medžiagas.
- 3) prevencijose daugiau būtų įtraukiami suaugę asmenys, tėvai, nes dažnai jie supranta apie narkotines medžiagas žymiai mažiau, nei jų atžalos.
- 4) informuoti vaikus apie narkotikų žalą galėtų sveikstantis narkomanas. Papasakotų savo gyvenimą, patyrimą ir parodytų realias pasekmes, visus baisumus: pradedančias pūti rankas, kojas, kad bežiūrint kiltų pasišlykštėjimo jausmas.
- 5) Planuojant gydymo ir reabilitacijos priemones svarbu atsižvelgti į tai, jog žmonės vartoja narkotikus dėl įvairių gyvenimo aplinkybių ir turi skirtingus poreikius. Gydymo ir reabilitacijos procesas turi prasidėti nuo ankstyvo narkotikų vartojimo išaiškinimo, taip pat jis turi atitikti kiekvieno asmens poreikius.

Darbe atlikta analizė parodė, kad narkomanijos problema turi būti sprendžiama kompleksiskai, t.y. apimti tiek švietimą, tiek narkotikų kontrolę, tiek sveikatos apsaugą. Vienos formulės spręsti šiai problemai mano nuomone nėra. Vien gąsdinimai, ką prarasi tapęs priklausomu, narkomanijos nesustabdys. Kai tau penkiolika nelabai dar galvoji, kas tavęs laukia po dešimties metų. Tačiau prevencinės programos turi parodyti, kad narkotinių medžiagų pagalba patiriamas “malonumas” gali būti atrastas ir kitose veiklos srityse.

## Santrauka

Lietuvoje narkotikai neturi senų tradicijų, tačiau dėl patogios mūsų valstybės geografinės padėties spėjo išsišaknyti bei sudaryti palankias sąlygas nelegaliam narkotikų vartojimui, gabenimui, tiekimui.

Terminas „narkomanija“ apima įvairius neigiamus padarinius visuomenėje, todėl gali būti nagrinėjamas medicinos, socialiniu, teisiniu, kriminologiniu bei kitais aspektais

Nors vienos narkomanijos bei narkotinių medžiagų sampratos nėra. Tarptautinės konvencijos, Lietuvos Respublikos teisės aktai, tokie kaip Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas, Narkologinės priežiūros įstatymas nurodo visumą požymių, leidžiančių klasifikuoti gamtines ir sintetines medžiagas, medicininės priemonės, augalus ar jų preparatus kaip narkotinius.

Plintanti narkomanija yra viena aktualiausių šių dienų Lietuvos problemų. Socialiniai veiksniai, didelis pelnas, gaunamas iš narkotikų verslo, didėjanti narkotikų pasiūla bei paklausa lemia narkomanijos plitimą ir su tuo susijusį nusikalstamumą. Daugėja vartojančių narkotikus asmenų, ypač tarp jaunimo. Narkotinės medžiagos plinta laisvės atėmimo vietose, neteisėta narkotikų apyvarta užsiima organizuotos nusikalstamos grupuotės, plečiasi nusikalstamo pasaulio tarptautiniai narkotikų verslo ryšiai, neteisėtoje apyvartoje pastebimas pramoniniu būdu gaminamų psichotropinių vaistinių medžiagų plitimas. Valstybinio psichikos sveikatos centro duomenimis, kiekvienais metais užregistruojama vis daugiau narkomanija sergančių asmenų.

Lietuva nuosekliai vykdo narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos politiką, kuri yra sudedamoji valstybės užsienio ir vidaus politikos dalis. Šios politikos įgyvendinimui skiriamas tiek politinis dėmesys, tiek reikiami finansiniai bei žmogiškieji ištekliai, formuojami nacionaliniai narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos pagrindai pagal tarptautinių sutarčių reikalavimus.

Taikomi veiksmingiausi ir efektyviausi narkotikų vartojimo problemos sprendimo būdai bei užkirsti tam kelią reikalingos priemonės.

## **Summary**

### **Drug addiction : the tendency of spread and the aspects of prevention**

The focus of the study is the analyses of the drug addiction conception, the drugs scene and the prevention.

Author first goes to deep into the drug addiction conception, looking at the International Conventions, Lithuanian law rules and analyses the reasons and the most serious problems that using of drugs can cause. Also the attention is given to find the connection between the delinquency and the drug addiction.

The author reviews one of the most serious problems nowadays – the drug scene between the juveniles and kids; also drugs in some places of entertainment, for example night clubs, parties and between the prisoners. The consideration and the comparison of the spread of drugs in the different countries appraises and evaluates situation in Lithuania, too .

The prevention on drug addiction is the part of inside and outside policy of our nation. The attention has to be attracted not only for making new laws, but also for individual help for the people, who are using drugs. The rehabilitation and the adaption programs have to be implemented according international standards as the prevention.

It is a need to found new and spectacular ways to improve all the programmes and make them useful for all types and categories of people. The preventions must begin from the little kids, as the part of their education , the adults, parents also have to be intended in it.

Drug using is a an integrated problem, so it has to involve drug control, health service and education all at once. There is no only one recipe to solve this matter. But all the preventional programmes must demonstrate, that people can spend wonderful and purposeful time without using drugs.



## Naudotų šaltinių sąrašas

### *Tarptautiniai teisės aktai*

- 1) Jungtinių Tautų psichotropinių medžiagų konvencija (United Nations Convention on Psychotropic Substances) // 1971m. // Valstybės žinios, 2001 06 13, Nr. 50-1743  
<http://www.drugtext.org/library/legal/treat/psychotropic.html>
- 2) Jungtinių Tautų narkotikų konvencija (United Nations Single Convention on Narcotic Drugs) // 1961m. // Valstybės žinios. 2001. Nr. 51–1786.  
[http://www.incb.org/pdf/e/conv/convention\\_1961\\_en.pdf](http://www.incb.org/pdf/e/conv/convention_1961_en.pdf)
- 3) 1988 m. JTO Konvencija dėl kovos prieš neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą // Valstybės žinios. 1988. Nr. 38–996

### *Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai*

- 1) Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Teisingumo Ministerija / Teisinės informacijos centras // 2005m.
- 2) Lietuvos Respublikos narkologinės priežiūros įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 30 – 711
- 3) LR narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 1998. Nr. 8-161
- 4) Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodekso ir kardomojo kalėjimo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios, 2006.06.17, Nr.: 68, Nr.: 2494
- 5) Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų ( prekursorių) kontrolės įstatymas // Valstybės žinios 1999. birželio 1 d., Nr. VIII-1207
- 6) Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas // Valstybės žinios 1995, Nr. 53-1290
- 7) Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas // Valstybės žinios 2000, Nr. 90 Nr. VIII-2048 //
- 8) LR Seimo nutarimas “Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004–2008 metų programos patvirtinimo // Valstybės žinios 2004 m, Nr. IX-2110
- 9) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 6 d. nutarimas Nr. 970 “Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999–2003 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999. Nr. 76–2291.
- 10) 1984 12 13 priimtas Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas.
- 11) 2000 05 08 Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 509 “dėl Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymo įgyvendinimo”.
- 12) 1999 09 06 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 970 dėl Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 1999-2003m. programos patvirtinimo”.

### *Specialioji literatūra*

- 1) Barkauskaitė M., Juodkaitė D., Smurtiniai nepilnamečių nusikaltimai //Ugdymo problemos/ Vilnius ,1998
- 2) Bulotaitė L. Narkotikai ir narkomanija : iliuzijos ir realybė, 2004 m., Vilnius
- 3) Bulotaitė L. Moksleiviai ir narkotikai: tyrimų medžiaga. – Vilnius, 1998. – P.10-20
- 4) Čaplinskas S. Narkotikų kontrolė:pragmatiška politika ir humanistinės nuostatos/Lietuvos Aids centras/2001
- 5) Černiauskienė M. „Apie priklausomybę sukeliančias medžiagas ir jų vartojimo prevenciją ugdymo institucijose“, Metodinė medžiaga //Vilnius / 2000
- 6) Davidavičienė A., Bulotaitė L., Trakinskienė L., Lekaravičienė A., Gatvės vaikų, esančių institucijose, svaiginančių medžiagų vartojimo ir seksualinio elgesio greitas įvertinimas bei atsakas.Tyrimo medžiaga / Vilnius, 2000
- 7) Drug Misusing Offenders and the Criminal Justice system. Seminar organized by the Co-operation Group to Combat Drug Abuse an Illicit Trafficing in Drugs (Pompidou group)//Strasbourg (France): Council of Europe Publishing, 12-14, October 1998.P. 36-37
- 8) The Drug-Crime Wars: Past, Present and Future Directions in Theory, Policy and Program Interventions//Impac Teen Research Paper Series. November 2001.No14.P.4.
- 9) Economic and Social Consequences of Drug Abuse and Illicit Trafficking, išnaša 26, p.37. The social Impact of Drug Abuse, išnaša 74, p.24
- 10) ES Narkotikų stebėsenos agentūra // 2005 m. metinė ataskaita : narkotikų problema Europoje
- 11) Gasiliauskas L. //Socialinė narkomanų rehabilitacija Lietuvos AIDS centre //
- 12) Ganeri A. Narkotikai // Specialistės patarimai; 1999
- 13) Grimalauskienė O. Narkotikų kontrolės politika ir Narkotikų vartojimo prevencija bendruomenėje /,Vilnius, 2002
- 14) Grimalauskienė O.//Narkotikų vartojimo profilaktika // AIDS centro biuletenis Nr.17, Vilnius
- 15) Gruodytė E. Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė./Teisinės informacijos centras/Vilnius/2004m.
- 16) Gruodytė.E. Narkotikų vartojimas Lietuvos pataisos įstaigose./ Monografija. Kaunas. 2002m
- 17) Gruodytė E. / Tarptautinių teisinių priemonių įgyvendinimo problemos Lietuvoje kovojant su narkotikais ir psichotropinėmis medžiagomis, psl.23 / Teisės apžvalga Nr.3/ Vilnius
- 18) Gossop M.Gyvenimas su narkotikais//, 2002
- 19) Jenkins J. Šių laikų dorovinės problemos /Alma littera/Vilnius 1997
- 20) Lietuvos Aids centras, Policijos Departamentas prie Vidaus Reikalų Ministerijos, Vaiko namas „Apie narkomaniją ir jos prevenciją – rekomendacijos policijos pareigūnams“ , // Vilnius 2003
- 21) Malinauskaitė J., Šulija J., Šulija V .Kontrabanda. Kontrolė ir prevencija Lietuvoje. Teisės institutas /Vilnius 2002
- 22) Medicinos enciklopedija II dalis, // Valstybinė enciklopedijų leidykla //Vyr.redaktorius V.Grabauskas/Vilnius 2003

- 22) Namų advokatas. Sudarytojas J.Prapieštis.Vyr.red.R.Mockevičius/Vilnius.Teisinės informacijos centras/ 2002
- 23) Narkomanija ir AIDS: ar pavyks suvienyti atsaką?// Konferencijos medžiaga./ *Žvilgsniai*, nr.12.
- 24) Narkomanijos epidemiologija// Narkotikų kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės// Metinis pranešimas 2005m
- 25) Pagalba asmenims, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų Vilniaus mieste// Vilniaus priklausomybės ligų centro leidinys specialistams// 2005. - 96 psl.
- 26) Pirminės narkomanijos prevencijos visuomenėje vykdymas//Metodinės rekomendacijos//Leidiny s parengtas įgyveninant Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004-2008m. programos įgyvendinimo 2005m. 1.2 priemonę
- 27) Pramogos be narkotikų//Metodinės rekomendacijos jaunimo pramogų verslo organizatoriams, kaip įgyvendinti narkotikų vartojimo pramogų metu prevenciją// Parengė Narkotikų kontrolės Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, bendradarbiaudamas su Policijos Departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos, STAD Projected (Švedija) ir Liverpool John Moores University, Centre for Public Health ( D.Britanija)2006m
- 28) Principles and practice of primary and secondary prevention in demand reduction programmes / United nations, Economic and social council. E/CN.7/. – 1996, No.6, p.1
- 29) Safer Nightlife in Worth West of England : a Report by the North West Safer Nightlife Group//Hughes K. and Bells Mark A. – Liverpool John Moores University, 2003m
- 30) Socialinių ligų konsultavimo kabinetas “Demetra” /“Narkomaniją Vilniuje”. – Vilnius, 1999. – 12p.
- 31) Subata.E, Pincevičiūtė E., Povilaitienė V., Krikšiuikaitytė R. Narkotikų vartojimas : ankstyvas nustatymas ir pagalba// Vilniaus priklausomybės ligų centras;Valstybinis psichikos sveikatos centras/ Vilnius, 2003
- 32) Vaičiulienė A. Paauglio psichologija“/ Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams/ 2004m.
- 33) World Drug Report 2004//United Nation Office for Drug Control and Crime Prevention. //Oxford 2004

### *Interneto svetainės*

- 1) Lietuvos AIDS centras / [www.aids.lt](http://www.aids.lt)
- 2) Narkotikų Kontrolės Departamentas / [www.nkd.lt](http://www.nkd.lt)
- 3) Nacionalinis narkotikų informacijos biuras / [www.narcoinfo.vvspt.lt](http://www.narcoinfo.vvspt.lt)
- 4) Policijos Departamentas / [www.policija.lt](http://www.policija.lt)
- 5) Projektas „STOP ŽENKLAS“/ [www.stok.lt/](http://www.stok.lt/)
- 6) Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras / [www.nplc.lt](http://www.nplc.lt)
- 7) Valstybinis psichikos sveikatos centras / [www.vpsc.lt](http://www.vpsc.lt)
- 8) Lietuvos viešojoji policija / [www.viesoji.policija.lt/](http://www.viesoji.policija.lt/)
- 9) Virtualios visuomenės naujienų portalas / [www.vtv.lt](http://www.vtv.lt)
- 10) Europolas / [www.europol.eu.int](http://www.europol.eu.int)
- 11) Euromuitinė / [www.eurocustoms.org](http://www.eurocustoms.org)

- 12) Žinios apie narkomaniją, agitacija prieš narkotikus ir žalingus įpročius :[www.zingsnis.lt/drugs/  
www.narkotikai.projektas.lt/](http://www.zingsnis.lt/drugs/www.narkotikai.projektas.lt/)
- 13) Klaipėdos priklausomybės ligų centro informacija  
/http://www.kplc.lt/index.php?id=61&lang=lt;
- 14) Dienraštis Klaipėdos kraštui “Vakarų ekspresas”/Jaunimo sveikata//  
<http://www.sveikata.ve.lt/?lt=1132238482>
- 15) Visuomenės sveikatos ugdymo centras : <http://www.infosveikata.sam.lt>
- 16) European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.. [www.emcdda.eu.int](http://www.emcdda.eu.int)
- 17) World Health Organization // [www.who.org](http://www.who.org)
- 18) The EU International policy on Drugs /  
[www.europa.eu.int/comm/external\\_relations/drugs/dublin/](http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/drugs/dublin/)
- 19) Europos Tarybos Tarpvvyriausybinė „Pompidou“ grupė // [www.pompidou.coe.int](http://www.pompidou.coe.int)
- 20) The United Nations Drugs Commission// [www.unodc.org/unodc/en/cnd.html](http://www.unodc.org/unodc/en/cnd.html)
- 21) Jungtinių tautų (JT) Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras (United Nations Office on Drugs and Crime) <http://www.unodc.org/unodc/index.html>
- 22) Virtualios visuomenės naujienų portalas // 2006 06 23 Straipsnis „Narkotikų vartojimas ir jų padariniai 2005m.”// <http://www.vtv.lt/content/view/23497/294/>
- 23) Administrative institution implementing the policies, laws and treaties of European Union  
<http://europa.eu.int/comm>
- 24) Aleknavičiūtė G., Tamošiūnaitė R. „ Narkotikai:priežastys, pasėkmės, vartotojai“  
<http://www.sociumas.lt/Lit/nr15/narkotikai.asp>
- 25) Resocializacijos projektas “Mano Guru”  
[http://www.vplc.lt/?\\_nm\\_mid=YVN3d0xEQXNNQ3d3&\\_nm\\_lid=0&\\_nm\\_sid=T0M0eU1EVX  
VN](http://www.vplc.lt/?_nm_mid=YVN3d0xEQXNNQ3d3&_nm_lid=0&_nm_sid=T0M0eU1EVXVN)
- 26) “Pramogos be narkotikų” spęs narkotikų problemą naktiniuose klubuose.//  
<http://www.vtv.lt/content/view/11202/294/>
- 27) Lietuvos Respublikos Vyriausybės spaudos tarnybos informacija apie stiprinamą narkomanijos prevenciją Lietuvoje ir narkotikų kontrolę, pateikta Lietuvos Respublikos Sveikatos Apsaugos Ministerijos internetiniame puslapyje.//  
<http://www.sam.lt/sam/naujienos/?idi=4296>
- 28) Straipsnis apie narkomaniją // <http://www.narkomanija.lt/index.php/terminai>
- 29) Lietuvos priklausomybės ligų reabilitacijos bendruomenių asociacija;  
<http://www.narkomanija.lt/index.php/narkomed>
- 30) Narkotikai. Stabykime narkomaniją ; <http://www.xtasy.noriu.net/narkotikai/lsd.htm>
- 31) Statistikos Departamentas prie LR Vyriausybės // [www.stat.gov.lt](http://www.stat.gov.lt)

- 22) Lietuvos Respublikos Kalejimų Departamentas prie Teisingumo ministerijos//  
www.kalejimudepartamentas.lt
- 23) Pramogos be narkotikų :ar įmanoma?/  
<http://www.delfi.lt/news/daily/education/article.php?id=8164008>
- 24) Lietuvos Respublikos Vyriausybės spaudos tarnybos informacija apie stiprinamą  
narkomanijos prevenciją Lietuvoje ir narkotikų kontrolę, pateikta Lietuvos Respublikos  
Sveikatos Apsaugos Ministerijos internetiniame puslapyje.//  
<http://www.sam.lt/sam/naujienos/?idi=4296>
- 25) Vikipedija, laisvoji enciklopedija.// <http://lt.wikipedia.org>

